

Uluslararası
Çalışma
Örgütü

Bir İzleme Çalışması:

6 Şubat
Depremzedelerinin
İşgücü Piyasası
Deneyimi, Ankara
ve Adana Örneği

Temmuz 2024

Telif Hakkı © Uluslararası Çalışma Örgütü 2024
İlk yayın tarihi 2024

Uluslararası Atıf 4.0 (CC BY 4.0)

Bu eser, Creative Commons Attribution 4.0 Uluslararası Lisansı altında lisanslanmıştır. Bu lisansın bir kopyasını görmek için lütfen <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> adresini ziyaret ediniz. Kullanıcı, Lisans kapsamında belirtilen şekilde bu orijinal eseri yeniden kullanabilir, paylaşabilir (çoğaltabilir ve yeniden dağıtabilir) ve uyarlayabilir (yeniden düzenleyebilir yapabilir, dönüştürebilir ve üzerine ekleme yapabilir). Kullanıcı, orijinal eserin kaynağı olarak ILO'yu açıkça göstermeli ve orijinal içerikte değişiklik yapıldıysa bunu belirtmelidir. ILO'nun amblem, isim ve logosunun bu eserin çevirileriyle, uyarlamalarıyla veya bu eserden türetilmiş diğer eserlerle ilişkilendirilerek kullanılmasına izin verilmez.

Atıf: *Bir İzleme Çalışması: 6 Şubat Depremzedelerinin İşgücü Piyasası Deneyimi, Ankara ve Adana Örneği*

Çeviri: Bu eser çevrildiğinde, atıfla birlikte şu sorumluluk reddi de yer almalıdır: Bu çeviri, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) telifli bir eserin çevirisidir. Bu çeviri ILO tarafından yapılmamış, gözden geçirilmemiş veya onaylanmamış olduğundan ILO'nun resmi bir çevirisi olarak kabul edilmemelidir. Bu çevirinin içerik veya doğruluğundan ILO sorumlu değildir. Sorumluluk yalnızca çeviriyi yapan yazar(lar)a aittir.

Uyarlama: Bu eser uyarlandığında, atıfla birlikte şu sorumluluk reddi de yer almalıdır: Bu yayın, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) telifli bir eserin uyarlamasıdır. Bu uyarlama ILO tarafından yapılmamış, gözden geçirilmemiş ve onaylanmamış olduğundan ILO'nun resmi bir uyarlaması olarak kabul edilmemelidir. Bu uyarlamanın içerik veya doğruluğundan ILO sorumlu değildir. Sorumluluk yalnızca uyarlamayı yapan yazar(lar)a aittir.

Üçüncü taraf materyalleri - Bu Creative Commons lisansı, bu yayında yer alan ILO dışı telifli materyal için geçerli değildir. Materyal, üçüncü bir tarafa aitse, bu materyalin kullanıcısı, ilgili hak sahibinden ilgili izinlerin alınmasından ve herhangi bir telif ihlali durumunda münhasıran sorumludur.

Bu lisans kapsamında ortaya çıkan ve dostane biçimde çözilemeyen her türlü ihtilaf, Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (UNCITRAL) Uzlaşma Kuralları'na göre tahkime götürülecektir. Taraflar, tahkim prosedürü sonucunda ulaşılan tahkim kararını ihtilafın kesin çözümü olarak kabul edecek ve bağlı olacaktır.

Haklar ve lisanslamaya ilişkin tüm sorular, rights@ilo.org e-posta adresinden ILO Publishing Unit (Rights and Licensing) birimine gönderilmelidir. ILO yayınları ve dijital ürünleri için bkz. www.ilo.org/publns.

ISBN: 9789220413135 (web PDF)

Yayınlandığı diğer diller: Labour market experiences of the 6th of February earthquake survivors, Ankara and Adana cases: A Tracer study, 9789220413128 (web PDF)

ILO yayınlarında ve veri tabanlarında kullanılan ve Birleşmiş Milletler uygulamalarıyla uyumlu adlandırmalar ve görsel malzemeler, herhangi bir ülke, alan veya toprağın veya makamlarının hukuki statüsü veya sınırlar ya da hudutlarına ilişkin olarak hiçbir şekilde ILO'nun görüşünü yansıtmaz.

Bu yayında yer alan fikir ve görüşler yazara(lara) ait olup, ILO'nun fikir, görüş ve politikalarını yansıtmamaktadır.

Firma isimlerine ve ticari ürün veya süreçlere yapılan atıflar, onların ILO tarafından desteklendiğini belirtmez ve belirli bir firma, ticari ürün veya süreçten söz edilmemesi de onaylamama anlamına gelmez.

Sadece PDF formatında hazırlanmıştır.

Teşekkür

Bu araştırma çalışması, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) için Doç. Dr. Beril Türkoğlu Demirel ve Dr. Özgün Tursun tarafından yürütülmüş ve ILO Türkiye Ofisi'nden Simla Serim (Sosyal Destek Uzmanı) tarafından koordine edilmiştir. ILO ekibinden Simla Serim, Dr. Nuran Torun Atış (Yönetişim ve Uygunluk Uzmanı) ve Dr. Emel Akalın (Toplumsal Cinsiyet Analisti) araştırma çalışmasının tasarımına, uygulanmasına, analizine ve raporlamasına katkıda bulunmuştur.

Bu ILO yayını için finansman, Birleşik Krallık Hükümeti'nin Dışişleri, Milletler Topluluğu ve Kalkınma Ofisi (FCDO) tarafından "Türkiye'deki İşgücü Piyasasının Afet Sonrası Yeniden İyileştirilmesini Desteklemek için Kanıt Oluşturma" projesi kapsamında sağlanmıştır.

Bu yayın, FCDO'nun görüşlerini veya politikalarını yansıtmak zorunda değildir; ticari isimlerin, ticari ürünlerin veya organizasyonların belirtilmesi, Birleşik Krallık Hükümeti'nin bu ürün veya organizasyonları onayladığı anlamına gelmez.

İçindekiler

Yönetici Özeti	6
Metodoloji.....	7
Temel Bulgular	7
İtici ve Çekici Faktörleri	7
İşgücü Piyasasına Entegrasyon.....	8
Sosyal Çevreye Entegrasyon	9
Etki ve Öneriler	10
Sağlık Hizmetleri	11
Travma Bilinçli Çalışma Ortamı	11
Toplum Temelli Rehabilitasyon Olanakları	11
İstihdam Süreci	12
1 Giriş.....	13
2 Araştırma Tasarımı ve Metodolojisi.....	15
2.1 Örneklem Stratejileri	17
2.2 Şehir Seçimi.....	19
2.3 Katılımcı Seçimi.....	22
2.4 Malzemeler ve Prosedür	24
2.5 Araştırma Prosedürü.....	25
2.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	27
3 Araştırma Bağlamı ve Analizi	28
3.1 İtici ve Çekici Faktörler: Yerinden Edilmenin ve Yeni İstihdamların Arkasındaki Temel Motivasyonlar	29
3.1.1 Tanıdık ve Akrabalar.....	31
3.1.2 Sağlık Hizmetleri Fırsatları	33
3.1.3 Eğitim Fırsatları	35
3.1.4 İstihdam Olanakları	36
3.2 İşgücü Piyasasına Entegrasyon: Yeni İstihdam Alanlarında Gerginlikler ve Rahatlamalar	38
3.2.1 Yeni Bir İş Bulmanın Zorlukları	38
3.2.2 Travma Bilinçli Çalışma Ortamının Eksikliği.....	42
3.3 Sosyal Çevreye Entegrasyon: Kolaylaştırıcı ve Zorlaştırıcı Faktörler	45
3.3.1 Sosyal Ağlar	45
3.3.2 Sosyal Uyum, İçerme ve Dışlama	47
3.3.3 Oyun Değiştirici Olarak Kırsal-Kentsel Uygulamalar	49
4 Genel Sonuç	53
5 Politika Önerileri	59
5.1 Sağlık Hizmetleri.....	59
5.1.1 Sağlık Hizmetlerinin Haritalandırılması ve Depremzedeler için Sağlık Hizmetlerinin Erişilebilirliğinin Artırılması.....	60
5.2 Travma Bilinçli Çalışma Ortamı.....	61

5.2.1	Travma Bilinçli İnsan Kaynakları Eğitim Modülü	62
5.3	Rehabilitasyon / İyileştirme Fırsatları	63
5.3.1	Birlikten Kuvvet Doğar: Depremden kurtulanların işgücüne entegrasyonu için yollar inşa etmek.....	64
5.3.2	İstihdam Süreci.....	65
6	Kaynakça	67
EK A: Bilgilendirilmiş Onam Formu		70
EK B: Derinlemesine Mülakat Soruları		72
EK C: Odak Grup Görüşmesi Soruları		75

Tablolar

Tablo 1. Derinlemesine Görüşme Derinlemesine Görüşme Katılımcılarının Demografik Bilgileri	16
Tablo 2. Ankara ve Adana'daki Odak Grup Görüşmesi Katılımcılarının Demografik Bilgileri	18
Tablo 3. Depremi Vurduğu Beş Şehirdeki Hasarlar	20
Tablo 4. Depremden Etkilenen Bölgede Depremden Etkilenen Bölgede İllere Göre İstihdam (2021)	21
Tablo 5. Başka Şehirlere Diğer Şehirlere Göç Edenlerin Dağılımı	22

Şekiller

Şekil.1. Saha Araştırmasının Temel Temaları.....	29
--	----

Yönetici Özeti

Amaç ve Kapsam

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin güneydoğusunda iki yıkıcı deprem meydana gelmiştir. Richter ölçeğine göre 7.7 ve 7.6 olarak ölçülen bu depremler 1939'dan bu yana meydana gelen en önemli sismik olaylar olarak kayda geçmiştir. Depremler 11 iloldükça olumsuz bir şekilde etkilemiş olup; 53.537 kişinin ölümü, 107.204 kişinin yaralanması ve kentsel altyapıların büyük ölçüde zarar görmesi ile sonuçlanmıştır. . Söz konusu depremler sonrasında yaklaşık 5 milyon kişi yerinden edilmiş ve yaklaşık 700.000 kişi ise yaşam alanlarını kaybetmiştir. 22 Ocak 2024 tarihinde yapılan değerlendirmelere göre depremin vurduğu bölgede yıkıcı yapısal hasarlar dahilinde 81,5 milyar dolarlık ekonomik kayıp meydana gelmiştir. Hayatta kalanların fizyolojik, psikolojik ve ekonomik açıdan toparlanması ve hayata yeniden entegrasyonu için Türk hükümeti, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar aktif olarak kurtarma faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir. Bu çabalar öncelikle geçici yerleşim bölgeleri, sağlık hizmetleri ve altyapı restorasyonuna odaklanmıştır. Ancak bu çabalar kapsamında ekonomik güçlendirme ve uzun vadeli işgücü piyasasına yeniden entegrasyon konusunda bir boşluk olduğu görülmüş, bu da depremlerden bir yıl sonra işgücü piyasası dinamiklerinin daha yakından incelenmesini gerektirmiştir. Buradan hareketle, bu çalışma, depremzedelerin işgücü piyasasındaki ayak izlerine ve sosyal ilişkilerine bakarak onların sosyal ve mesleki ihtiyaçlarını kapsayan bir izleme çalışması olarak hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Bu izleme çalışmasının temel amaçları, Adana ve Ankara'ya yerleşen depremzedelerin yaşam ve çalışma koşullarını incelemek, işgücü piyasasına yeniden entegrasyon süreçlerini değerlendirmek, göç örüntülerindeki itici ve çekici faktörleri araştırmak, gelecekteki araştırmalar için bir veri seti oluşturmak ve gelecekteki politika ile araştırma hedefleri doğrultusunda kanıta dayalı öneriler geliştirmektir.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk aşaması, katılımcıların mevcut yaşam koşullarının ve işgücü piyasasındaki konumlarının derinlemesine analizi ile gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada ise, depremzedelerin göç süreçlerine etki eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece, elde edilen veriler, sosyal entegrasyon ve ekonomik yeniden yapılanma süreçlerine ışık tutarak, politika yapıcılar ve araştırmacılar için kıymetli bir kaynak teşkil edecektir. Bu süreçte, elde edilen bulguların doğrultusunda, depremzedelerin ihtiyaçlarına yönelik somut önerilerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Metodoloji

Bu çalışma, depremler sonrasında yerinden edilme ve işgücü piyasasına yeniden entegrasyonun çok yönlü sosyal gerçeklerini keşfetmek için derinlemesine görüşmeler ve odak grup tartışmaları kullanan nitel bir araştırma yöntemini benimsemiştir. Ankara'da 9 derinlemesine yüz yüze görüşme bir derinlemesine telefon görüşmesi, Adana'da 10 derinlemesine yüz yüze görüşme ve her iki şehirde 21 katılımcının yer aldığı iki odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerin ve odak görüşmelerin bulguları Adana ve Ankara'ya yerleşen 41 katılımcının sosyal, kültürel ve işgücü piyasası deneyimlerini yansıtmaktadır. Çalışmada iki aşamalı olasılıklı olmayan örnekleme stratejileri kullanılmıştır. İlk olarak, şehirler göç örüntüleri ve işgücü piyasası dinamikleri temel alınarak seçilmiştir. İkinci olarak, görüşmelerin katılımcıları, sosyal ağlardaki kapı bekçileri yardımı ile amaçlı ve uygun örnekleme stratejilerine göre seçilmiştir.

Temel Bulgular

Araştırma, güvencesiz sosyal ve çalışma ilişkilerinde hayatta kalan olmanın zorluklarına işaret eden üç kapsamlı analitik ve kültürel kategori ortaya çıkarmıştır:

İtici ve Çekici Faktörleri

- Göçün ve yeni istihdamın arkasındaki temel motivasyonlar; göç edilen şehirlerde tanıdık ve akrabaların varlığı, sağlık olanakları, eğitim olanakları ve istihdam olanaklarıdır.
- Hayatta kalanların çoğu sosyal destek ağlarına güvenerek hayata yeniden entegrasyon yolunu seçmişlerdir. Diğer bir deyişle, depremzedelerin başka bir şehre göç etmesinde yeni iş fırsatları kaygısı değil, barınma, güvenlik ve sosyal destek belirleyici unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde, coğrafi yakınlık, hayatta kalanların geride kalan akrabaları ile teması devam ettirmek üzere sağlamak istedikleri kültürel dayanışma ve fiziksel yakınlık ihtiyacı da sosyal destek ağlarının göç sürecindeki etkisini vurgulamaktadır.
- Erkekler çoğunlukla yaralı eşlerine bakmak ve onlara tıbbi bakım ve hastanelerde eşlik etmek zorunda oldukları için işgücü piyasasında yer almamaktadır.

- Çocukların eğitim ihtiyaçları, hayatta kalan yetişkinlerin sosyal ve mesleki ihtiyaçlarının önüne geçmektedir.
- Depremlerden sonra işlerini kaybeden kişilerle ilgili iki farklı profil ortaya çıkmıştır: ücretli çalışanlar ile küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri. İşgücü piyasası ihtiyaçları önceki iş deneyimleri açısından farklılık göstermektedir. Ücretli çalışanlar, şirket çalışanları ve KOBİ çalışanları, çalışma koşullarına alışkın oldukları için yeni iş piyasasına uyum sağlamaları nispeten daha kolaydır. Ancak KOBİ sahipleri, iş bulma ve çalışma koşullarına uyum sağlama konusunda zorluklar yaşamaktadır.

İşgücü Piyasasına Entegrasyon

- Hayatta kalanların iş arama süreçleri yaş, eğitim durumu, resmi başvurulardaki geri dönüş eksikliği, zaman baskısı, hayal kırıklıkları, yetersiz mali ve sosyal destek gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.
- Daha genç ve bekar katılımcılar farklı iş deneyimleri konusunda nispeten daha esnek davranırken, daha yaşlı olanlar katılımcılar iş başvurularından çoğunlukla olumsuz dönüş almışlardır.
- Üniversite mezunu gençler ve aşçılık, helvacılık ya da hamur ustalığı gibi zanaatlara sahip olanların, çiftçilik gibi güvencesiz işlerde çalışanlara kıyasla zanaatlarına daha fazla güvendikleri için iş bulma konusunda daha esnek olduğu gözlemlenmiştir.
- Zanaatkar olarak çalışan ya da restoran sahibi olmak veya serbest avukat olarak çalışmak gibi kendi küçük ölçekli işlerine sahip olanlar, yerinden edilme sonrasında da benzer meslekleri sürdürmüştür.
- Kamu politikalarına duydukları güvenin aksine, hayatta kalanlar yeni bir iş bulma konusunda neredeyse hiç kurumsal destek veya teklif bulamamıştır. İş bulmak için çoğunlukla sosyal ağlarına ve sivil toplum kuruluşlarına güvenmişlerdir.
- Tedarik zincirlerini ve müşterilerini kaybeden işletme sahipleri, yeni yerleştikleri illerde işverenlerin üye olduğu kuruluşlardan kurumsal destek alma konusunda bürokratik engellerle karşılaşmıştır. Bazı işletme sahipleri için e-ticaret bir başa çıkma mekanizması olarak bulgular arasında yerini almıştır.

- Travmaya duyarlı/travma bilinçli çalışma ortamlarının eksikliği, hayatta kalanlara yönelik kişisel kabul ve ilgiyi eksik bıraktığı için kişilerin işyerlerindeki kaygılarını artırmıştır.

Sosyal Çevreye Entegrasyon

- İnsanların gittikleri şehirlerdeki sosyal ağları, memleketlerine dönmelerini engellemektedir. Ancak, yeni bir ekonomik ve sosyal çevrede sosyal ve kültürel olarak dışlanmış hissettikleri için sosyal ağ aidiyetlerinde büyük bir kararsızlık vardır.
- Kırdan kente göç edenler, yeni kent yaşamına uyum sağlamada çeşitli sorunlarla karşılaşmakta, bu da göç öncesi beklentiler ile göç sonrası gerçekler arasındaki uyumsuzluğu içermektedir.
- Kentsel toplumdaki yaşam ve çalışma pratiklerinin geleneksel kırsal toplumdakinden farklı olması, hayatta kalanların yeni bir sosyal ve ekonomik ortamda kendilerini hayal kırıklığına uğramış ve umutsuz hissetmelerine sebebiyet vermiştir. Sosyoekonomik entegrasyonun kültürel entegrasyondan sonra gelmesi, entegrasyon sürecinin olgunlaştığını ve daha da ilerlemeye hazır olduğunu göstermektedir.
- Genç kadınların kentsel pratikleri benimsemesi ve bu pratikleri, önceki kırsal ortamlarındaki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden kopmak için kullanmaları, deprem sonrası göç sürecinin yaş ve cinsiyet açısından farklı deneyimlerle sonuçlandığını göstermektedir.
- Depremzedelerin yerel işgücü piyasalarına entegrasyonunun, kurumsal destekten ziyade sosyal ağlarının gücü ile daha yakından ilişkili olduğu tespit edilmiştir.
- Kadın katılımcılar, travmatik deneyimleriyle başa çıkmak ve yeni bir şehre taşınmanın getirdiği zorluklarla yüzleşmek amacıyla aktif bir şekilde psiko-sosyal destek arayışında bulunurken, erkek katılımcıların deprem sonrası psikolojik sorunlarını kabul etmelerine rağmen psiko-sosyal desteği reddetme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Destek alma konusundaki bu isteksizlik, genel olarak hane halkı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Genel olarak çalışma, depremzedelerin işgücü piyasasına entegrasyonunda sosyal ağların kritik rolünü vurgulamaktadır. Katılımcılar göç yerlerine karar vermek, yerleşmek ve iş aramak için büyük ölçüde sosyal ağlara güvenmişlerdir. Varış şehirlerindeki güçlü sosyal bağlar geçişlerini önemli ölçüde kolaylaştırırken, kişisel ağlardan yoksun olanlar sosyal medyaya yönelmiştir. Ancak, bu geçici ağlar genellikle dağılmış ve hayatta kalanların uzmanlıklarına göre farklı sonuçlara yol açmıştır. Aranılan becerilere sahip olanlar iyi uyum sağlamış ve yüksek entegrasyon seviyeleri göstermiştir. Buna karşılık, diğerleri, özellikle de derin kültürel ve duygusal kayıpları nedeniyle daha büyük zorluklarla karşılaşan Hataylılar'ın, çokça psikolojik gerileme ve marjinalleşme yaşadığı tespit edilmiştir. İtici ve çekici faktörler de hayatta kalanların işgücü piyasasına yeniden entegrasyonunu ve yeni şehirlere sosyal uyumlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Gidilen şehirlerde iş bulma fırsatları, güvenlik ve topluluk bağları gibi çekici faktörler, istikrar ve destek arayan hayatta kalanları cezbetmiştir. Buna karşılık, memleketlerindeki evlerinin ve geçim kaynaklarının tahrip edilmesi gibi itici faktörler olarak tanımlanan olumsuz olaylar onları yer değiştirmeye zorlamıştır. İşgücü piyasasında travmaya bilinçli özenin eksikliği, yaşadıkları zorlukları daha da artırmış ve hem acil hem de uzun vadeli ihtiyaçları ele alan politikalara duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Sağlık sorunları sebebiyle hayatta kalanların birçoğu tıbbi bakım ve hizmetlere erişim kolaylığı istihdam fırsatlarına tercih edilerek, katılımcıların bazılarının işgücü piyasasına entegrasyonunu ve sosyal uyumlarını daha da zorlaştırmıştır. Bu dinamikler, hayatta kalanların hayatlarını yeniden inşa etmelerine ve sürdürülebilir entegrasyon sağlamalarına destek olmak için hedefe yönelik müdahalelerin gerekliliğinin altını çizmektedir.

Etki ve Öneriler

Çalışmanın bulguları, depremde kurtulanların işgücü piyasasına ve genel anlamda bir topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla çeşitli ihtiyaçların ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Araştırma, sağlık hizmetleri, travmaya bilinçli çalışma ortamları, rehabilitasyon fırsatları ve istihdam süreçlerine ilişkin politika önerileri sunmaktadır.

Sağlık Hizmetleri

Sağlık ihtiyaçları, hayatta kalanların işgücü piyasasına entegrasyonunu ve refahını önemli ölçüde etkilemektedir. Kronik hastalığı olan veya sürekli tedaviye ihtiyaç duyan kişilerin sağlık hizmetlerine erişimini iyileştirmek için çok ortaklı bir müdahale önerilmektedir. Bu doğrultuda,

sağlık hizmetleri fırsatlarının haritalandırılması ve mevcut hizmetlere erişimin güçlendirilmesi, yeni kaynak gerektirmeden etkili destek sağlayabilir. Bu yaklaşım, hayatta kalanların günlük bakım için aile üyelerine bağımlı olmalarının önüne geçerek, iyileşmelerine yardımcı olmak ve işgücü piyasasına entegrasyonlarını artırmak için gerekli sağlık ve sosyal desteği alabilmeyi sağlayabilir.

Travma Bilinçli Çalışma Ortamı

İşyerlerinde travma bilinçli özenin (*trauma-informed care*) uygulanması, depremzedeler üzerindeki Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) uzun vadeli etkilerinin ele alınması açısından büyük önem taşımaktadır. Çalışma, insan kaynakları yöneticileri için işgücü temsilcileri ve travma uzmanlarının katılımıyla geliştirilen bir eğitim modülü önermektedir. Bu modül, yeniden travmatize olmayı önlemeyi, işyerinde kapsayıcılığı artırmayı ve hayatta kalanların üretkenliğini ile refahını yükseltmeyi hedeflemektedir. İşverenler, travmanın etkilerini anlayarak ve destekleyici çalışma ortamlarını teşvik ederek hayatta kalanların entegrasyonunu ve iyileşmesini daha etkili bir şekilde destekleyebilirler. Ayrıca, hayatta kalanların kamu kurumlarında çalışması, özel bir dikkat gerektirmektedir. Bu doğrultuda, afetlerden kaynaklanan özel ihtiyaçların karşılanması amacıyla kamu atama ve yer değiştirme mevzuatının gözden geçirilmesi gereklidir.

Toplum Temelli Rehabilitasyon Olanakları

Hayatta kalanların deneyimlerini paylaşımları ve çözüm sürecine katkıda bulunmaları için ifade araçları yaratmak, depremzedelerin rehabilitasyonları için hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, depremzedeleri akademisyenleri, sivil toplumu ve politika yapıcıları bir araya getiren çalıştaylar düzenlemek, yenilikçi çözümleri ve dayanıklılığı teşvik edebilir. Bu çalıştaylar, hayatta kalanların deneyimlerini uzmanlara aktarmayı, işbirliğine dayalı çözümler geliştirmeyi ve hikayelerini kamuoyuna yeniden anlatarak hem hayatta kalanların dayanıklılığını hem de politikaların etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır.

İstihdam Süreci

Hayatta kalanların topluma ve istihdam piyasasına yeniden entegrasyonunu sağlamak ve bu entegrasyonu sürdürülebilir kılmak için düzenlenmiş istihdam politikaları aracılığıyla dikkatli bir

şekilde hareket etmek şarttır. İş ilanlarının gerçekten hayatta kalanları hedeflediğinden emin olmak ve izleme ve değerlendirme yapıları oluşturmak ileride karşılaşılabilecek daha fazla olumsuzluğu önleyebilir. İyileşme süreci için en çok ihtiyaç duyulan sektör ve mesleklerde iş yaratma çabalarının desteklenmesi ve depremde kurtulanların istihdamının teşvik edilmesi, duygusal iyileşmeye ve toplumun yeniden inşasına yardımcı olmakla birlikte, doğal afetlerden sonra bireysel ve toplumsal düzeyde çok boyutlu bir iyileşme sağlayabilir. Ayrıca, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ'ler) finansal sermayeye erişimlerinin artırılması ve yerel piyasa koşullarının değerlendirilmesi yoluyla desteklenmesi daha fazla iş fırsatı yaratabilir ve ekonomik iyileşmeyi teşvik edebilir.

Politika yapıcılar bu gibi tavsiyeleri hayata geçirerek depremde kurtulanların acil ve uzun vadeli ihtiyaçlarını karşılayabilir; işgücü piyasasına entegrasyonlarını teşvik edebilir ve daha geniş ekonomik ve sosyal iyileşmeye katkıda bulunabilirler.

1. Giriş

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin güneydoğusu Richter ölçeğine göre sırasıyla 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki büyük depremle sarsılmıştır. Bu sismik olaylar, 1939'dan bu yana Türkiye'de kaydedilen en güçlü depremler olmuştur. Bu depremlerin etkisi oldukça yıkıcı olmuş, 11 ili derinden etkilemiş ve 53.537 ölü ve 107.204 yaralı ile sonuçlanmıştır. Öte yandan, resmi kayıtlar, ilk depremden sonra bu illerde 40.000' den fazla depremin kaydedildiğini göstermektedir.

Depremlerin ardından yaklaşık 5 milyon kişi evlerini terk ederek başka bölgelere sığınmak zorunda kalırken, yaklaşık 700.000 kişi de geçim kaynaklarını kaybetmiştir. 22 Ocak 2024 itibariyle yapılan değerlendirmeler, 11 ildeki 2.258.622 binadan 39.361'inin çöktüğünü, 21.191'inin acil yıkıma ihtiyaç duyduğunu, 202.571'inin ağır hasar gördüğünü ve 43.344'ünün orta derecede hasar gördüğünü ortaya koymuştur.¹ Yıkım, yerleşim alanlarının ötesine geçerek kamu kurumlarını, hayati altyapıyı, okulları, hastaneleri, ticari kuruluşları ve tarihi ve kültürel simge yapılarını da büyük ölçüde etkilemiştir. Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası'nın desteğiyle Türkiye Hükümeti tarafından yapılan ilk değerlendirmeye göre, depremler Türkiye ekonomisine 81,5 milyar doların üzerinde zarar vermiştir.² Bu felaketin büyüklüğü, hem ekonomik hem de sosyal toparlanmayı kolaylaştırmak için kapsamlı, uzun süreli ve yoğun bir çabanın gerekliliğinin altını çizmektedir.

Türk hükümeti tarafından 11 deprem ilindeki geçim koşullarını destekleme çabaları kapsamında, ilk depremden bu yana çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından tamamlayıcı sivil eylemler gerçekleştirilmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)) tarafından yayınlanan son rapora göre, insani yardım ve iyileştirme çabalarının çoğu, etkilenen nüfus için geçici yerleşimleri ve yeni evlerin inşasını hedeflemiştir (BMMYK, 2024). Depremden etkilenen illerdeki diğer başarılar ise su, sanitasyon ve hijyen sağlanması, sağlık hizmetlerine ulaşılması, barınaklar ve geçici yerleşim yerleri, gençlerin ve yüksek risk gruplarının korunmasına yönelik bireysel farkındalık ve ekonomik güçlenmenin desteklenmesi ile ilgili alanlarda gözlemlenmektedir. Ne var ki, hükümet tarafından alınan son önlemler ve tamamlayıcı olarak nitelendirilebilecek sivil toplum kuruluşları desteği arasında ekonomik güçlendirme, 6 Şubat

¹ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

² <https://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>

2023'ten bu yana alınan en az erişilebilir ve yavaş tempolu insani yardım eylemlerinden biridir (BMMYK, 2024).

Yeni şehirlerde yeniden yerleşim, iyileşme ve yeni işgücü piyasasına entegrasyon için gereken zaman göz önünde bulundurulduğunda, etkilenen bölgelerde ihtiyaç değerlendirmesi aşamasından sonra işgücü piyasasında orta ve uzun vadeli önlemler alınması makul bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Bölgenin ekonomik toparlanmasında, sanayi, tarım ve hizmet sektörlerindeki işgücü taleplerini karşılamaya odaklanarak ekonomik faaliyetleri geliştirmek amacıyla hükümet ve uluslararası kuruluşlar tarafından bazı girişimlerde bulunulmuştur.

Bununla birlikte, afetten etkilenen bölgelerde yalnızca doğrudan ekonomik hasarın ve kısa vadeli ekonomik iyileşmenin değil, aynı zamanda bölgesel ve ülke çapındaki ekonomik etki ile uzun vadeli ekonomik ve sosyal iyileşme fırsatları gibi dolaylı hasarın boyutunun da tahmin edilmesi gerekmektedir. Hükümetin ekonominin yeniden canlandırılmasına yönelik çabalarına rağmen, yer değiştiren nüfusun çalışma koşulları, işgücü piyasasına yeniden entegrasyonu ve depremde etkilenen bölgelere geri dönme motivasyonları konularında kayda değer bir bilgi açığı hala mevcuttur.

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremler sonrasında Ankara ve Adana'daki yeni yerleşim alanlarında ülke içinde yerinden edilmiş insanların çalışma ve yaşam koşullarının izini sürmeyi amaçlamakta olup, tam bir anlayış zorunluluğunu ele almayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, depremzedelerin karşılaştıkları zorluklar ve yaşadıkları deneyimlerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi, sosyal entegrasyon ve işgücü piyasasına entegrasyon süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi ülke içinde yerinden edilmiş kişileri "*özellikle silahlı çatışma, genel şiddet durumları, insan hakları ihlalleri veya doğal ya da insan kaynaklı felaketlerin bir sonucu olarak veya bunların etkilerinden kaçınmak amacıyla evlerini veya mutat ikamet yerlerini terk etmeye zorlanmış veya terk etmek zorunda kalmış ve uluslararası olarak tanınan bir sınırı geçmemiş kişiler*" olarak tanımlamaktadır.³

Mevcut çalışmanın başlıca hedefleri şunlardır:

³ <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-internally-displaced-persons/about-internally-displaced-persons>

- Depremzedelerin yaşam ve çalışma koşullarını incelemek,
- İşgücü piyasasına yeniden entegrasyonlarını değerlendirmek,
- Göç örüntülerindeki itici ve çekici faktörleri keşfetmek,
- Gelecekteki araştırmalar için bir veri seti sağlamak ve
- Gelecekteki politika ve araştırma amaçları için kanıta dayalı öneriler oluşturmak.

Bu raporun geri kalanı şu şekilde düzenlenmiştir: Aşağıdaki bölümde, araştırmanın kısıtlamaları da dahil olmak üzere bu izleme çalışmasının metodolojisi tartışılmaktadır. Araştırma tasarımı ve metodolojisinin ardından, afet kaynaklı göç ve bunun bölgesel işgücü piyasaları üzerindeki etkisi arasındaki ilişkiye dair literatür taraması sunulmaktadır. Son olarak, bu tartışmanın ardından saha verilerinin analizine dayalı bulgular ortaya konmaktadır.

2. Araştırma Tasarımı ve Metodolojisi

Mevcut çalışma nitel bir araştırma tasarımı ve metodolojisini kapsamaktadır. Mevcut literatürün ağırlıklı olarak nicel veri toplamaya dayandığı düşünüldüğünde, nitel araştırma yeniden entegrasyonun derinliğini ve sosyal faktörlerin bu konu üzerinde nasıl büyük bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymakta oldukça yardımcı olmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada 6 Şubat depremlerinden sonra yerinden edilmenin çok yönlü sosyal gerçekliğini ve işgücü piyasasındaki belirleyici rolünü daha derinlemesine anlamak için derinlemesine görüşmeler ve odak grup tartışmaları gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel analiz aynı zamanda derinlemesine ve odak grup görüşmelerinde ortaya çıkan ve göçler ile ilgili itici ve çekici faktörlerle yakından ilişkili olan belirli örüntüleri vurgulamaya olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, bu izleme çalışması, deprem sonrası işgücü piyasasındaki dinamiklerin anlaşılması ve depremzedelerin belirtilen hedeflere yönelik olarak iyileşme ve dayanıklılık yolculuklarında desteklenmesi yönünde önemli bir adım teşkil etmektedir.

Bu araştırma iki farklı göç ve işgücü piyasası dinamiği taşıyan Ankara ve Adana'da, 6 Şubat depremlerinden sonra hayatta kalan 40 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Ankara'da 9 derinlemesine mülakat ve 1 telefon görüşmesi, Adana'da ise 10 yüz yüze mülakat gerçekleştirilerek bu kişilerin özgün deneyimlerine ilişkin daha derin bilgilerin izleri sürülmüştür (bkz. Tablo 1). Ayrıca, göç ve işgücü piyasası deneyimlerindeki ortak örüntülerin izini sürmek için Ankara ve Adana'da sırasıyla 10 ve 11 katılımcının yer aldığı iki ayrı odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir (bkz. Tablo 2).

Araştırma prosedürü ilk olarak raporun ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak ele alınacak olan farklı sosyal ve işgücü dinamikleri doğrultusunda görüşme yapılacak şehirlerin Ankara ve Adana olarak belirlenmesiyle başlamıştır. İkinci olarak, derinlemesine ve odak grup görüşmesi yapılacak kişilerin seçimi için Ankara ve Adana'daki kapı bekçileri aracılığıyla geniş sosyal ağlara erişimi sağlayarak kartopu tekniklerini kullanmıştır. Görüşmeler için bir şema ve görüşme protokolü geliştirilmiş olup ikinci adım olarak hazırlık sürecine yardımcı olması adına araştırmacılar kendi sosyal ağlarında da katılımcıya ulaşmak için yapılandırılmış bir bilgi formu hazırlanmıştır. . Üçüncü olarak, Ankara ve Adana'da eş zamanlı olarak derinlemesine görüşmeler yapmaya başlanmış ve derinlemesine görüşmelerden genel bir şema ve örüntü elde edildikten sonra, odak grup görüşmesi sorularını ve grup görüşmesi sırasında ısrar edilecek örüntüler yeniden belirlenmiştir. Her bir araştırmacı Ankara ve Adana'da ayrı ayrı birer odak grup görüşmesi gerçekleştirerek depremde sağ kurtulanlar olarak bir araya gelmenin kesişen ve ayrışan temalarını yakalamaya yönelik çaba göstermiştir. Burada bahsedilen her bir adım ilerleyen bölümlerde detaylandırılacaktır.

Tablo 1. Derinlemesine Görüşme Derinlemesine Görüşme Katılımcılarının Demografik Bilgileri

Menşe					
Kod	Şehirler	Cinsiyet	Yaş	Deprem Öncesi İşgal	Deprem Sonrası İşgal
Ankara 1	Hatay	Adam	43	Taşeron İşçi	Bir Kamu Kurumunda Şoför
Ankara 2	Hatay	Kadın	22	Öğrenci	Özel Eğitim Merkezinde Psikolojik Danışman
Ankara 3	Gaziantep	Adam	33	İhracat Şirketinde Çalışan Bir İşçi	Özel Bir Üniversitede Araştırma Görevlisi
Ankara 4	Hatay	Adam	36	Bir İnşaat Firmasında Satış ve Pazarlama	Bölge Müdürü
Ankara 5	Malatya	Adam	40	Kamu Kurumunda Devlet Memuru	Kamu Kurumunda Devlet Memuru
Ankara 6	Adıyaman	Kadın	33	Gönüllü İşsiz	Özel Bir Şirketin Çay Ocağında Servis Elemanı

Özel Bankada Portföy					
Ankara 7	Hatay	Kadın	33	Yöneticisi	İşsiz
Ankara 8	Hatay	Kadın	38	Ev Hanımı	Muhasebeci
Ankara 9					
Ankara	Hatay	Adam	50	Restoran Sahibi	Restoran Sahibi
10	Hatay	Kadın	47	Akademik Eğitimci	Akademik Eğitimci
Adana 1*	Adıyaman	Adam		Helva Ustası	Emekli
Adana 2	Adıyaman	Kadın		Ev Hanımı	Emekli
Adana 3	Adıyaman	Adam	43	Kendi Arazisinde Tütün İşçisi	Porter
				Bir Tekstil Şirketinde	Bir Tekstil Şirketinde
Adana 4	Hatay	Kadın		Yönetici	Yönetici
Adana 5	Gaziantep	Kadın	32	Telefon Operatöründe Çalışan	Mühendis
				Turizm Sektöründe	
Adana 6	Hatay	Adam	31	Departman Müdürü	İşsiz
Adana 7	Hatay	Adam	55	Lastikçi	Yarı Zamanlı Lastikçi
					Döner Dükkanında Çalışan
Adana 8	Hatay	Adam	44	Baker	İşçi
					Bir Tarım Makineleri
Adana 9	Hatay	Kadın	23	Ziraat Mühendisliği Öğrencisi	Şirketinde Stajyer
Adana					
10**	Adana	Adam		Belediyede Devlet Memuru	Belediyede Devlet Memuru

* Adana 1 ve 2 görüşmeleri aynı hanede gerçekleştirilmiştir

**Bu görüşme, kişi hem kapı bekçisi hem de yerel muhbir olarak görev yaptığı için elit bir görüşme işlevi görmüştür

2.1. Örneklem Stratejileri

Yerinden edilmiş insanların mevcut koşullarını, motivasyonlarını ve işgücü piyasasındaki taleplerini kapsamlı bir şekilde anlamak için çok katmanlı bir örneklem stratejisi kullanılmıştır. İlk olarak, 6 Şubat depremlerinden sonra şehirlere yerleşen insan sayısına, artan yerleşim taleplerine ve şehirlerin istihdam potansiyeline doğrultusunda şehirler seçilmiştir. İkinci olarak, seçilen şehirler içerisinde, Hatay başta olmak üzere en fazla yıkımla karşılaşan şehirlere

odaklanarak katılımcılarımızın menşe şehirlerini göz önünde bulundurarak mülakatlar planlanmıştır. Buna ek olarak, görüşme örneklemlerinde dengeli bir temsil oluşturmak için bireylerin yaşları, eğitim durumları, cinsiyetleri ve medeni durumlarındaki (evli, bekar, dul gibi) çeşitlilik de göz önüne alınmıştır.

Tablo 2. Ankara ve Adana'daki Odak Grup Görüşmesi Katılımcılarının Demografik Bilgileri

Menşe						
Şehir	Kod	Şehirler	Cinsiyet	Yaş	Deprem Öncesi İşgal	Deprem Sonrası İşgal
Ankara	AK-					
	FG1	Adıyaman	Kadın	32	Avukat	Avukat
	AK-					
	FG2	Hatay	Kadın	56	Avukat	İşsiz
	AK-					
	FG3	Hatay	Adam	42	Eczane Teknisyeni	Eczane Teknisyeni
	AK-					
	FG4	Hatay	Adam	63	Aşçı	Aşçı
	AK-					
	FG5	Hatay	Adam	49	Emekli Askeri Polis	Şoför, Özel Muhafız
Adana	AK-				Özel Eğitim Okulunda	Özel Eğitim Okulunda
	FG6	Adıyaman	Kadın	28	Öğretmen	Öğretmen
	AK-				Tıbbi Ekipman Şirketinde	Tıbbi Ekipman Şirketinde
	FG7	Hatay	Kadın	22	Satış Elemanı	Satış Elemanı
	AK-					
	FG8	Hatay	Kadın	25	STK çalışanı	STK çalışanı
	AK-					
	FG9	Hatay	Adam		Ağır Yağ Satış Elemanı	İşsiz
	AK-					
	FG10	Adıyaman	Adam	36	Özel Güvenlik Görevlisi	Özel Güvenlik Görevlisi
Adana	AD-					
	FG1	Adana	Kadın	34	Bilinmiyor	Kadın Kooperatifi Çalışmaları
	AD-				Spor Mağazasında Satış	Spor Mağazasında Satış
	FG2	Hatay	Adam	44	Elemanı	Elemanı

AD-					
FG3	Hatay	Adam		Özel Hastanede Çalışan	Özel Hastanede Çalışan
AD-					
FG4	Hatay	Adam	40	Bilinmiyor	İşsiz
AD-					Online Çiçek Dükkânı
FG5	Hatay	Kadın	34	Çiçekçi Dükkânı Sahibi	Yöneticisi
AD-					
FG6	Hatay	Kadın		İşsiz	Ev Temizleyicisi
AD-					
FG7	Hatay	Adam	28	Bir Şirkette Turist Rehberi	Bir Şirkette Turist Rehberi
AD-					
FG8	Hatay	Adam	28	Makine Mühendisi	Makine Mühendisi
AD-	Adana &			Kamu Kurumunda Devlet	Kamu Kurumunda Devlet
FG9	Hatay	Kadın	35	Memuru	Memuru
AD-				Çiçekçi Dükkanında	
FG10	Hatay	Kadın	52	Yardımcı	Çiçekçi Dükkanında Çalışan
AD-				Nargile Fabrikasında Bir	Waffle Dükkanında Yarı
FG11	Hatay	Kadın		Aşçı	Zamanlı Bulaşıkçı

Not. AK: Ankara, AD: Adana, FG: Odak Grup

2.2. Şehir Seçimi

Dışsal bir şokun ardından bölgesel işgücü piyasalarının yeniden yönelimini daha iyi anlamaya yönelik farklı göç modellerini yansıttığı için saha çalışmasının yürütüleceği iller olarak Adana ve Ankara belirlenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan ilk değerlendirme raporunda göre (PSB, 2023), depremde etkilenen 11 il Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa olarak açıklanmıştır. İllerin sıralaması, uğradıkları zarar ve hasar ile kaldırılan enkazın yanı sıra illerin ulusal işgücü piyasasındaki konumlarına göre de değişmektedir. Tablo 3'te görüldüğü üzere, konutlarda en ağır hasar Hatay'da meydana gelmiş olup, Hatay'ı sırasıyla Kahramanmaraş, Malatya, Adıyaman ve Gaziantep takip etmektedir.

Tablo 3. Deprem'in Vurduğu Beş Şehirdeki Hasarlar⁴

Şehir	Orta Daha Hasarlı Evler	veya Aktif ekonomik katılımı Fazla olan Orta veya Daha Hasarlı birimler	Moloz Kaldırıldı	Konteynerlerde Barınan İnsanlar
Hatay	250.086	46.641	51.974	205.603
Kahramanmaraş	111.022	24.464	29.326	135.215
Malatya	102.736	22.734	27.979	114.652
Adıyaman	64.807	1752	17.068	115.791
Gaziantep	42.073	14.597	11.109	58.397

Tablo 4, Adana ve Gaziantep'in hem depremde etkilenen bölgeler arasında hem de ulusal istihdamda neredeyse eşit istihdam payına sahip olduğunu göstermektedir. İstatistikler, depremde sonra bina yapımındaki artış miktarı ve akın ile birlikte ele alındığında, Adana depremzedelerin göç ettiği ve yerleştiği en yakın potansiyel şehir olarak öne çıkmaktadır. PSB (2023) tarafından sunulan aynı rapora göre,⁵ Adana depremde etkilenen bölgede en yüksek konut yoğunluğuna sahip illerden biri iken, Hatay depremde sonra hasar gören konutların yoğunluğu açısından ilk sırada yer almaktadır. Bu nedenle, Adana'nın Hatay'a fiziksel yakınlığı ve konut, eğitim, sağlık ve istihdam olanakları nedeniyle Hatay'dan Adana'ya doğru bir göçün gerçekleşmesi beklenebilir. Emlak piyasası raporlarına dayanan gayriresmi veriler de Adana'nın bu çalışmada hedef şehirlerden biri olarak belirlenmesine yardımcı olmuştur. Bu kapsamda, Türkiye'nin en çok referans verilen konut arama platformlarından biri olan “Emlak Jet”, Adana'nın Kayseri, Diyarbakır ve sırasıyla Mersin, Antalya, Ankara ve Eskişehir ile birlikte konut arama hacminde en fazla pozitif değişim gösteren iller arasında beşinci sırada yer aldığını bildirilmiştir.⁶ Ayrıca Adana, depremde etkilenen bölgedeki en büyük metropol illerden biridir. Komşu illerle çok boyutlu ekonomik ve sosyal ilişkilere, zengin bir dizi çekici faktöre ve Suriye krizi sonrasında olduğu gibi kriz kaynaklı kitlesel göçlere ev sahipliği yapma konusunda aşinalığa sahiptir. Tüm bu faktörler,

⁴ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

⁵ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/Türkiye-Recovery-and-Reconstruction-Assessment.pdf>

⁶ <https://www.emlakjet.com/haber/haber/deprem-felaketi-sonrasi-konut-taleplerindeki-degisim-dikkat-cekiyor-1>

bu çalışmayı hedef şehirlerden biri olarak merkeze komşu bir çevre olan Adana'da gerçekleştirmeye katkıda bulunmuştur.

Tablo 4. Depremden Etkilenen Bölgede Depremden Etkilenen Bölgede İllere Göre İstihdam (2021)⁷

(1000 Kişi)	Toplam İstihdam	Kayıtlı İstihdam	İl İstihdamının Afet Bölgesindeki Payı (%)	İl İstihdamının Ulusal İstihdam İçindeki Payı (%)
Adana	690	425	18	2.4
Adıyaman	122	81	3.2	0.4
Diyarbakır	446	248	11.6	1.5
Elazığ	212	124	5.5	0.7
Gaziantep	712	471	18.5	2.5
Hatay	477	296	12.4	1.7
Kahramanmaraş	338	210	8.8	1.2
Kilis	38	25	16.7	0.1
Malatya	257	149	3.7	0.9
Osmaniye	142	88	10.6	0.5
Şanlıurfa	407	227	100	1.4
Toplam Bölge	3,841	2,344		13.3
Türkiye	28,797	20,441		100

Aynı şekilde, eğitim, istihdam ve sosyal ağ olanaklarını göz önünde bulundurarak çalışmanın gerçekleştirileceği diğer metropol Ankara olarak belirlenmiştir. Açıklanan resmi bir veri olmamasına rağmen, depremden etkilenen bölgeden göç edenlerin öncelikli varış noktasının Ankara olduğu, Ankara'yı Antalya, Mersin, Kayseri, Muğla ve Elazığ'ın takip ettiği görülmektedir (bkz. Tablo 5). Öte yandan, depremden etkilenen bölgelerden göç eden insanların motivasyonları göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin başkenti olması nedeniyle Ankara ilk elden en çok

⁷ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>

insani yardım faaliyetinin gerçekleştirildiği şehir olmuştur. Bu algı, depremzedelerin Ankara'ya doğru hareket etmelerine ve kısa vadede güvenlik, barınma ve temel ihtiyaçlarla ilgili umutlarını beslemelerine yol açmış olabileceği gibi, onlara daha geniş ve çeşitli bir işgücü piyasası, eğitim ve sağlıkla ilgili fırsatlar bulmak için gelecek stratejileri ve uygunluklar da sağlamış olabilir.

Tablo 5. Başka Şehirlere Diğer Şehirlere Göç Edenlerin Dağılımı

Göçün En Yüksek Olduğu Yerler	Göç Eden Kişi Sayısı
Ankara	205.405
Antalya	154.086
Mersin	65.086
Kayseri	40.442
Muğla	40.300
Elazığ	40.000

Not. Bu tablo il müdürlüklerinden elde edilen bilgiler çerçevesinde Anadolu Ajansı'ndan veri toplanarak hazırlanmıştır (Yılmaz & Turan, 2023)

2.3. Katılımcı Seçimi

Adana ve Ankara depremzedelerin göç ettiği iki hedef il olarak seçildikten sonra, afet kaynaklı göç ve işgücü entegrasyonu literatürünün önerilerine dayanarak katılımcı seçiminde iki aşamalı olasılıklı olmayan bir örnekleme stratejisi kullanılmıştır. İlk olarak, en çok etkilenen şehirlerden katılımcıları dahil etmeyi amaçlayan amaçlı bir örnekleme stratejisi ele alınmıştır. Afetten etkilenen bölgelerden dışarıya göçün en çok hedeflenen nedenleri hanelerin ve ekonomik faaliyetlerin kaybedilmesidir. On bir şehirden kesin göç örüntüleri mevcut olmasa da, depremde kurtulanların çoğunun en çok zarar gören şehirlerden göç ettiğini varsaymak mantıklıdır. Derinlemesine ve odak grup görüşmelerinin örnekleminde daha iyi bir temsil sağlamak için, Tablo 3'te listelenen ve hasarlı konut sayısını, eskiden aktif olan ekonomik birimlerdeki hasarları,

kaldırılan enkazı ve geçici barınaklarda yaşayan insan sayısını gösteren şehirlere odaklanılmıştır. Öte yandan bu çalışmada kullanılan örnekleme yaklaşımı, depremden önce ve sonra işgücü piyasasındaki bireylerin yüzdesi ve göç alan her şehirdeki kesin göç kalıpları hakkında kesin verilerin olmaması nedeniyle olasılıksal değildir. Fiziksel hasarın ve ölü sayısının kesin durumu hakkındaki bilgi boşluğu göz önüne alındığında, amaçlı örnekleme stratejisi, deprem sonrası koşullarla ilgili belirli deneyimlere veya özelliklere sahip bireylerden derinlemesine bilgi edinmeye imkân vermektedir. İkinci olarak ise, daha ulaşılabilir ve çalışmaya katılmaya gönüllü depremzedelere erişim ı sağlayan uygun örnekleme stratejisi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, çalışmayı hedeflenen demografik özelliklere ve Tablo 5'te listelenen altı şehirdeki değişen nüfus büyüklüklerine göre çerçeveselendirmeye imkân sağlamıştır. Kolayda örnekleme stratejisi, kapı bekçileri aracılığıyla ulaşılan kartopu stratejisi yoluyla katılımcıların çalışmaya katılımını kolaylaştırmıştır.

Ekonomik veriler de depremden en çok hangi şehirlerin olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bölgede deprem sonrası yıllık ihracat rakamları %13 oranında azalmıştır. İhracatın en çok azaldığı iller sırasıyla Osmaniye, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay'dır. Bölgeden gerçekleşen yoğun çıkışa rağmen, bölgede işsizlik rekor düzeyde artmıştır. İŞKUR verilerine göre işsizlik ödeneğine başvuranlar Hatay'da %83, Adıyaman'da %50, Kahramanmaraş'ta %46 ve Malatya'da %40 oranında artmıştır (Özüdoğru, 2024). Bölgenin bu ekonomik özellikleri örneklememize de rehberlik etmektedir. Bölgesel GSYH dağılımına bakıldığında tarımın %11,6, sanayinin %29,7, inşaatın %4,8, hizmetlerin %43,5 ve vergi ve sübvansiyonların %10,5'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir.⁸ Bölgedeki üretim faaliyetleri ağırlıklı olarak hizmet ve sanayi sektörlerinde yoğunlaşmaktadır. Öte yandan, istihdam oranı ve işgücüne katılım ulusal ortalamaların gerisinde kalırken, işsizlik oranı bu ortalamaların üzerindedir. Halihazırda depremden etkilenen bölgede istihdam edilen kişi sayısı 4.075.000'dir ve istihdamda kayıt dışılık oranı %36,4'tür.⁹ Hatay, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya ve Gaziantep depremden ekonomik olarak en çok etkilenen iller olarak öne çıkmıştır. Bu beş il, hem ticari hem de konut binaları ile iş yerlerinin büyük hasar görmesi ve deprem sonrasında nüfusun önemli bir kısmının geçici barınma yerlerinde ikamet etmesi nedeniyle öne çıkmaktadır. Ayrıca, bu illerde sağlık hizmetlerine, eğitime, ekonomik kaynaklara ve sosyal olanaklara erişim önemli ölçüde kesintiye uğramıştır. Bu koşullar, bu illerden

⁸ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/02/Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Yeniden-İmar-ve-Gelisme-Raporu-1.pdf>

⁹ <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2024/02/Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Yeniden-İmar-ve-Gelisme-Raporu-1.pdf>

iç göç olasılığını artırdığı gibi, göç eden bireylerin memleketlerine dönme motivasyonunu da azaltmaktadır.

2.3. Malzemeler ve Prosedür

Yukarıda belirtilen adımlara göre şehirleri ve katılımcıları seçtikten sonra Adana ve Ankara'da derinlemesine ve odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Veri toplama sürecinde nitel veri toplama yöntemleri olarak derinlemesine mülakatlar ve odak grup tartışmaları kullanılmıştır. Nitel araştırmanın bireylerin deneyimlerini, algılarını ve tutumlarını zengin ve incelikli bir şekilde sorgulama fırsatı sunduğunu göz önünde bulundurarak, görüşme sorularının akışı deprem öncesi, sırası ve sonrasındaki deneyimlerine yönelik olarak düzenlenmiştir. Bu doğrultuda hem derinlemesine hem de odak grup görüşme soruları iki genel sorunun yanıtını keşfetmeyi amaçlamıştır:

- Adana ve Ankara'da deprem sonrası göç dinamiklerini etkileyen temel faktörler nelerdir?
- Bu faktörler depremden kurtulanların işgücü piyasasına ve topluma yeniden entegrasyonunu nasıl etkilemektedir?

Görüşme soruları, katılımcıların i) ekonomik faaliyetlere katılımına odaklanarak deprem öncesi yaşam deneyimlerini; ii) sosyal ağların rolüne odaklanarak deprem ve göç modellerine ilişkin deneyimlerini; iii) ve son olarak itici ve çekici faktörlere odaklanarak göç edilen şehirdeki ekonomik ve sosyal yaşama ilişkin deprem sonrası deneyimlerini kapsayacak şekilde yapılandırılmıştır. (Mülakat soruları için Ek B'ye bakınız). Görüşme protokolüne, katılımcılara yazılı ve sözlü bilgilendirilmiş onam formu (bkz. Ek A) verilerek ve görüşmenin kaydedileceği hatırlatılarak başlatılmıştır. Daha sonra katılımcılardan kendileri ve göç ettikleri şehirdeki yaşamları hakkında genel bilgiler istenmiştir. Derinlemesine görüşmeler, katılımcıların depremlerle ilgili düz bir anı ve söylem çizgisine sahip olmamaları nedeniyle yarı yapılandırılmıştır. Deprem öncesi ve sonrasıyla kesişen söylemleri ile anılarını ve başa çıkma stratejilerini hatırlatan deprem sırasındaki ve sonrasındaki psikolojik durumlarına odaklanılarak görüşmeye devam edilmiştir. Karşılıklı güven ortamı tesis edildikten sonra, katılımcıların kenti değiştirme kararları ve bunların arkasındaki sosyo-ekonomik ağlarla ilgili spesifik sorular sorulmuştur. Takip eden sorular, hem istihdam alanlarında hem de yeni yerel kültürde sosyal

entegrasyon deneyimlerine odaklanmıştır. Bu sorular araştırmacıları katılımcıların yeni bir işgücü piyasasında iş bulma deneyimlerine odaklanmaya daha fazla yönlendirmiş ve yeni bir çevre ve kültürde hayatta kalan ve yabancı olma gerçekliğine odaklanan söylemlerin kapılarını açmıştır (Ek B'deki 7. sorunun ayrıntılarına bakınız). Kurumlar tarafından yürütülen yönlendirme veya destek prosedürleri, önceki ve mevcut istihdam durumu ile piyasanın kendisi arasındaki karşılaştırma ve işgücü piyasasında daha fazla iyileştirme için ihtiyaçlar hakkındaki tüm ayrıntılar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Odak grup görüşmelerinde derinlemesine yüz yüze görüşmelere kıyasla benzer ancak daha genel bir şema izlenmiştir. Buna göre, görüşme soruları aynı soru kategorileri etrafında dönmüştür (odak grup görüşme soruları için Ek C'ye bakınız). Ancak odak grup görüşmelerinde, görüşülen kişilerin diğer görüşülen kişilerle etkileşim kurmada aktif rol almalarına izin verilmiştir. Bu şekilde, hayatta kalan olmak ile göç etmek için nedenleri olan bir kişi olmak arasındaki sosyal temas ve etkileşim sağlanmıştır. Bu çerçevede, odak grup sorularında beş kategoriye odaklanılmıştır. İlk olarak, belirli demografik sorular sorulmuş ve kendilerini gruba tanıtmaları sağlanmıştır. İkinci olarak, köken şehirden mevcut şehre göç sürecinin nasıl gerçekleştiği araştırılmıştır. Üçüncü olarak, şu anki şehre yerleşmeye karar vermelerini sağlayan faktörler sorulmuştur (örneğin, sosyal ağların rolü, sağlık endişeleri, akrabalar ve arkadaşlar, vb.). Dördüncü olarak, katılımcıların yeni işgücü piyasasındaki deneyimleri genişletilmiştir (örneğin, nasıl iş buldukları, sosyal ağların veya kurumsal desteklerin rolü, vb.) Son olarak, sosyal hayata ve yeni istihdam alanına entegrasyonları, iç karşılaştırmaları ve gelecekteki girişimler için başa çıkma stratejileri hakkında genel sorular sorulmuştur.

2.4. Araştırma Prosedürü

Araştırma prosedürü, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi'nden etik onay alınmasıyla başlamıştır. Onayın ardından, sahadaki bakış açısını güçlendirmek amacıyla afet sonrası sosyal ve işgücü ile ilgili ortamı daha iyi tanımak için literatür taramasına başlanmıştır. Söz konusu literatür taraması aynı zamanda saha çalışmasını güçlü ve zayıf yönleriyle birlikte planlayabilmeye katkıda bulunmuştur. Ankara ve Adana'da eş zamanlı olarak derinlemesine görüşmeler için katılımcı havuzu oluşturulmuştur. Sosyal psikolog ve uluslararası ilişkiler uzmanı olan her iki araştırmacı da saha çalışmasının duyurusunu, her iki şehirde göç ve işgücü üzerine çalışan kamu

ve sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve tanıdıklar da dahil olmak üzere kendi profesyonel ve kişisel ağlarında yapmışlardır. Bu ağların ve gönüllü görüşmecilerin yardımıyla, farklı köken şehirlerden insanların temsilini de göz önünde bulundurarak potansiyel katılımcılara ulaşılmıştır. Bu süreç boyunca, görüşmelerin açık bir şekilde duyurulması gibi potansiyel katılımcıların sosyal ve psikolojik refahına zarar verebilecek potansiyel etik riskler söz konusu olmuştur. Bu risk göz önünde bulundurularak katılımcılara ulaşmak için yalnızca kapı bekçilerini kullanılmış ve potansiyel katılımcılar çalışmaya katılmaya asla zorlanmamıştır. Derinlemesine görüşmelerdeki tüm katılımcılar ekstra bir teşvik olmaksızın gönüllü katılım göstermiştir.

Öte yandan, odak grup görüşmeleri derinlemesine görüşmelerden oldukça farklı bir hazırlık süreci gerektirmiştir. Başlangıçta, kapı bekçileri ile aynı strateji uygulanmış; gönüllülük esasına dayalı olarak katılımcılara ulaşılmıştır. Ancak odak grup görüşmelerinin doğası, hafta sonları yapılandırılmış bir zaman ve aynı odada diğerleriyle yüz yüze sosyal etkileşim gerektirmiştir. Sonuç olarak, birçok katılımcı hafta sonları aile ve ev işi sorumluluklarıyla meşgul olduğundan, potansiyel katılımcılar odak gruba katılma konusunda istekli olmamıştır. Bu durum, odak grup görüşmeleri için katılımcı bulmakta bir zorluk yaratmıştır.

Bu soruna bir çözüm olarak ILO Türkiye ofisinin desteği ile katılımcıların odak gruplara katılımlarını teşvik edecek, alışveriş kartları hazırlanmıştır. Bu deneyim, afet sonrası araştırmaların temel bir sınırlamasını vurgulamıştır: araştırmacılar ve planları, katılımcıların ihtiyaçlarını ve kırılganlıklarını dikkate almalı, zamanlarını ve paylaşma isteklerini kabul eden karşılıklı bir ilişki geliştirmelidir. İş kayıpları, evlerin yıkılması, sevdiklerini ve mal varlıklarını kaybetme ve yeni şehirlere göç etme nedeniyle hane gelirlerinin kısıtlı olduğu düşünüldüğünde, bu hediye kartları hayatta kalanlar için gerekli bir teşvik sağlamıştır. Nihayetinde, bu olumlu teşvik sayesinde beklenen katılımı sağlayabildik ve odak grup tartışmaları etkili bir şekilde işlemiştir.

ILO Türkiye Ofisi'nin desteği ile Ankara ve Adana'da sessiz ve yapılandırılmış görüşme odalarında odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşme sürecinin esnekliğinden kaynaklanan organik sohbet, deneyimlerini daha derinlemesine ele almayı sağlamıştır. Ayrıca, hem odak grupları hem de derinlemesine görüşmelerin neredeyse tamamı kaydedilmiştir. Ancak birkaç katılımcı görüşmelerin kayıt altına alınmasından çekinmiştir. Tüm kayıtlar iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak yazıya dökülmüş ve sistematik olarak kodlanmış, temaların belirlenmesi ve bulguların yorumlanarak araştırma hedefleriyle ilgili örüntülerin ve içgörülerin ortaya çıkarılması açısından karşılaştırılmıştır.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Mevcut araştırmanın, örnekleme, süreç ve bulguların değerlendirilmesine ilişkin bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk sınırlama, örnekleme ve bulguların genelleştirilmesindeki zorluklarla ilişkilidir. Depremler sonrasında yerinden edilen insanların tam sayısını ve bu sayının uluslararası göçe göre dağılımını belirlemeye yönelik resmi veri toplamak oldukça güç olmuştur. Bu durum, elde edilen verilerin doğruluğunu ve geçerliliğini etkileyerek, araştırmanın kapsamını daraltmakta ve bulguların genelleştirilebilirliğini sınırlamaktadır.

Sonuç olarak, sosyal ağlar aracılığıyla en uygun ve gönüllü katılımcılara güvenerek olasılıklı olmayan bir örnekleme stratejisi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, daha önce Suriye'den depremde etkilenen şehirlere göç etmiş ve daha sonra başka bölgelere taşınmış bireylere ulaşmada zorluklar ortaya çıkarmıştır. Zaman kısıtlamaları ve Suriyeli katılımcıların ulaşılabilirliği, örnekleme yetersiz temsil edilmelerinin başlıca nedenleri olarak belirlenmiştir. Katılımcıların kayıt dışı iş piyasasında çalışıyor olabilecekleri için işgücü piyasası süreçlerini tartışmak istememeleri bu sorunu daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, saha çalışmasının zaman kısıtlamaları nedeniyle, depremde olumsuz etkilenen binlerce kişiye rağmen, geçici koruma altındaki Suriyeliler veya belgesiz mültecilerle görüşmeler yapılamamıştır. Bu nedenle, araştırma bulguları ağırlıklı olarak Türk vatandaşlarının deneyimlerine odaklanarak belirli bir grubu temsil etmektedir.

İkinci sınırlama, farklı şehirlerden bireylerin temsil edilmesindeki zorluklarla ilgilidir. Başlangıçta planlanmış olmasına rağmen, Hatay'dan Adana ve Ankara'ya göç edenlerin yoğunluğu göz önüne alındığında, farklı menşe şehirlerden kişilerin dengeli bir şekilde temsil edilmesi mümkün olmamıştır. Sonuç olarak, iki odak grup görüşmesinde katılımcılar ağırlıklı olarak Hatay'dan olmuştur. Bu durum potansiyel bir sınırlama gibi görünse de Hatay'a özgü örüntüleri ve Hatay'ın psikolojik dayanıklılık ve iyileşmeyi teşvik etmedeki sosyo-kültürel rolünü tespit etmeyi sağlamıştır. Bu aynı zamanda farklı göç modellerinin daha iyi anlaşılmasını ve karşılaştırılmasını da kolaylaştırmıştır.

Üçüncü sınırlama, araştırmaya dahil edilen sektör türleriyle ilgilidir. Örneğin, kaynak illerdeki kişiler öncelikli olarak tarım sektöründe çalışıyor olsalar da, analizde bu sektörün sınırlı bir temsili söz konusudur. Depremde etkilenen bölgede tarımda çalışan ve kış aylarında geçici olarak Ankara'da ikamet eden bireyler tespit edilmiştir. Ancak bu sektörden potansiyel katılımcı sayısı analize dahil edilemeyecek kadar düşüktür. Buna ek olarak, kayıt dışı sektörlerde çalışan kişilere,

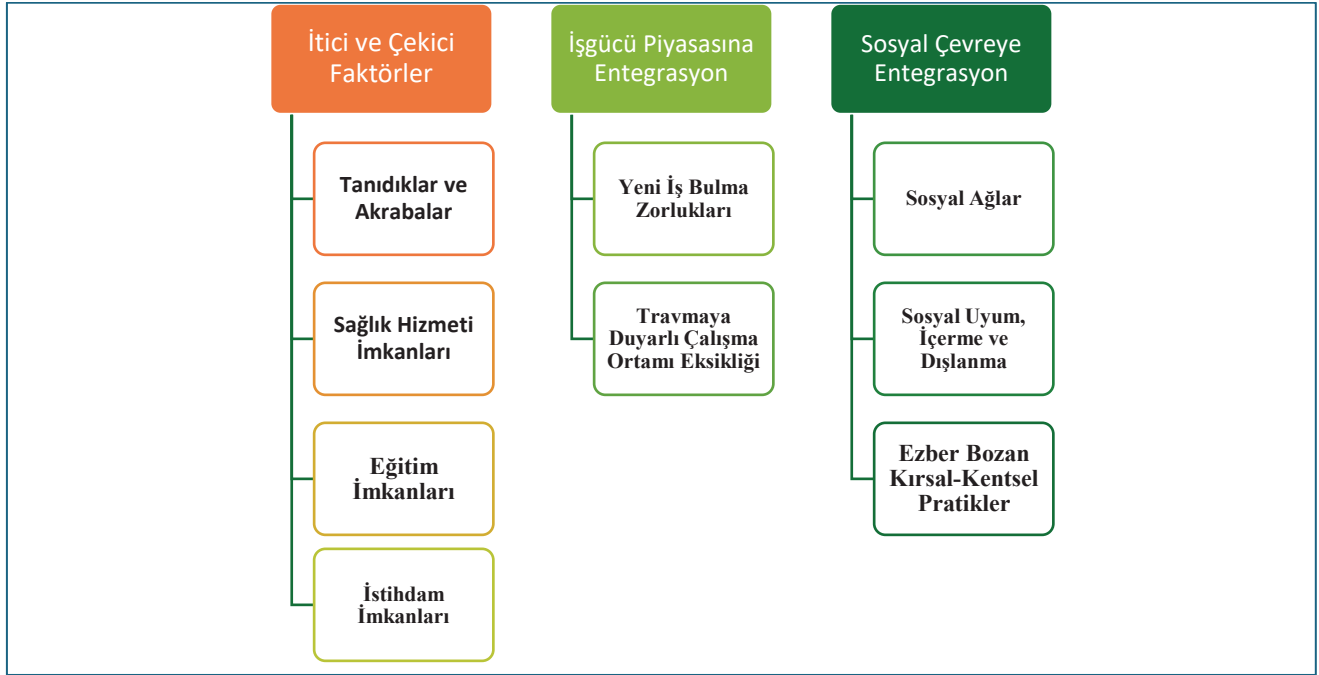
zorlukla elde ettikleri işlerini kaybetme korkusu nedeniyle ulaşmak zorluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle mevcut örneklem, sosyal güvencesi olan kayıtlı işlerde çalışanları kapsamlı bir şekilde içermiştir. Sonuç olarak, mevcut araştırma bulguları tarım ve kayıt dışı sektörlerin detaylı bir analizini yansıtmayabilir.

Son olarak, katılımcıların travmatik deneyimlerinin görüşmeler sırasında en büyük zorluğu oluşturduğunun altını çizmek önemlidir. Aile üyelerini, evlerini veya ekonomik faaliyetlerini kaybetmeleri psikolojik durumlarını olumsuz etkilemiş ve kritik sorulara geçerli yanıtlar almayı zorlaştırmıştır. Bu durum, ikincil travma yaşayan araştırmacıları da olumsuz etkilemiştir.

3. Araştırma Bağlamı ve Analizi

Literatürde açıkça görüldüğü üzere, afetler veya iklim değişikliği ve siyasi istikrarsızlık gibi ani çevre değişiklikleri, insanların istemeden de olsa hareket etmesine neden olmaktadır (Blaike et. al. 2014; Dun & Gemenne, 2008). Bu bazen devletlerin sınırlarını aşan uluslararası göç, bazen de uzun bir süre boyunca ülke içinde yerinden edilmedir. Ancak her iki durumda da afet söylemi içerisinde göç çoğunlukla bir başa çıkma stratejisi olarak değerlendirilmiştir (Hollema vd. 2008). Afetlerin başlangıcında, göç genellikle ciddi şekilde etkilenen bölgelerden daha güvenli sığınaklar olarak algılanan yakın şehirlere doğru başlamaktadır. Bu ilk hareket giderek daha güçlü sosyal ağlar, gelişmiş barınma ve daha büyük ekonomik fırsatlar sunan şehirlere doğru genişlemektedir. Bu nedenle, bir afet sonrasında işgücü piyasasına yeniden entegrasyonun anlaşılması, çalışanların uygun yaşam koşullarını güvence altına alması ve politika yapıcılarının gelecek senaryoları için uygun politikalar ve acil durum planları geliştirmesi açısından son derece önem teşkil etmektedir (Mendoza & Jara, 2019). Uzun vadeli işsizlik riskleri ve afetlerden sonra başka şehirlere göç eden insanların güvencesiz durumu göz önüne alındığında, işgücü piyasası koşullarının araştırılması büyük önem taşımaktadır (Aysa-Lastra, 2011; Ivlevs & Veliziotis, 2018).

Şekil.1. Saha Araştırmasının Temel Temaları

Ülke içinde yerinden edilmiş insanların yaşam ve çalışma koşullarını, işgücü piyasasına entegrasyonlarını ve geri dönme motivasyonlarını araştırmak, farklı nüfusların psikolojik ve sosyo-ekonomik boyutlarını kapsayan çok disiplinli bir yaklaşım gerektirmektedir. Bu nedenle, işgücü piyasası koşullarını ve insanların yeni sosyo-ekonomik bağlamlara sosyal ve ekonomik entegrasyonunu okumak, onların psikolojik, kültürel ve coğrafya ile ilgili kaygılarını dikkate almadan eksik kalacaktır. Bu nedenle mevcut analiz, hayatta kalanların işgücü piyasasına entegrasyonunu, istihdam prosedürlerini, sosyal yardımları ve mevcut istihdamlarının uzun ömürlülüğünü anlamak için (makro ve mikro) kültürlerin, psikolojik koşulların ve sosyal ağların kesişimini dikkate almaktadır. Araştırmada ve saha çalışmasında benimsenen kesişimsel perspektif ışığında, analiz Ankara ve Adana'da gerçekleştirilen derinlemesine ve odak grup görüşmelerinden üç analitik ve kültürel kategoriye işaret etmiştir (bkz. Şekil 1).

3.1. İtici ve Çekici Faktörler: Yerinden Edilmenin ve Yeni İstihdamların Arkasındaki Temel Motivasyonlar

Kuzenim söyledi. Biz de iki sokak öteye gitmek için evden çıktık. Ankara'ya geldik. Çok ani bir karardı... Ne oldu bilmiyorum. Yani Ankara'ya gelene kadar çok şaşkındık. (Ankara 2, kadın, Hatay)

İtici ve çekici faktörlerin derinlemesine incelenmesi, depremde kurtulanların iş bulma konusunda karşılaştıkları zorlukların yanı sıra yeni ortamlarında kendilerine sunulan destek mekanizmalarının kapsamlı bir şekilde anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, depremde etkilenen bölgeye potansiyel olarak geri dönme motivasyonlarını anlamak da aynı derecede önemlidir. Bu çalışma çerçevesinde itici faktörler menşe şehirlerdeki olumsuz koşullar olarak değerlendirilebilirken, çekici faktörler ev sahibi şehirlerdeki olumlu ve cazip koşulları yansıtmalıdır. Depremde hemen ardından, kaynak şehirler temel ihtiyaçların, uygun barınakların ve yaşam koşullarının eksikliği, sınırlı sağlık ve eğitim olanakları ve istihdam eksikliği nedeniyle hayatta kalanları itmiştir. Adana ve Ankara gibi ev sahibi şehirler ise kaynakların, sosyal ağların, barınmanın, daha geniş eğitim ve sağlık imkânlarının ve daha geniş istihdam alanlarının mevcudiyetiyle hayatta kalanları çekmiştir. Bununla birlikte, itici ve çekici faktörler arasında simbiyotik bir ilişki olduğunun altını çizmek de önemlidir; zira bu faktörler depremde bir yıl sonra karar verme sürecini karşılıklı olarak değiştirmekte ve tersine çevirmektedir. Diğer bir deyişle, depremde sağ kurtulanların yeni iş piyasasına ve yeni sosyo-kültürel çevrelere entegrasyonda zorluklar yaşaması nedeniyle, başlangıçta kaynak şehirlerdeki çekici faktörler, itici faktörler için yeni kaynaklara dönüşebilir. Genel itici faktörler doğrudan depremde etkilenen şehirlerdeki yıkımlar ve yaşanabilir koşulların eksikliği ile ilgili olduğundan, bu başlık altında daha çok yeni şehirlerin hayatta kalanları çoklu açılardan cezbeden çekici faktörlere atıfta bulunmaktadır. Ancak bu raporun okuyucularına, sıraladığımız çekici faktörler başlıklarını ilerleyen dönemde potansiyel itici faktörler olarak değerlendirmeleri şiddetle tavsiye edilmektedir. Önceki bölümlerde gösterildiği gibi, şehirler farklı derecelerde hasar görmüş olup, bu durum istihdam alanlarının önceden var olan dağılımı ile birleştiğinde, farklı sosyo-demografik geçmişlerden gelen ve farklı talep ve motivasyonlara sahip hayatta kalanların çeşitliliğinin altını çizmektedir. Ancak analiz, bu talep ve motivasyonların özellikle depremin hemen ardından bilinçli bir şekilde işlemediğini ortaya koymuştur. Görüşülen kişilerden birinin (Ankara 2, Hatay'dan bir kadın) belirttiği gibi, çoğu insan dondurucu soğuk hava eşliğinde binaların ve sığınakların dışında birkaç gün geçirdikten sonra aceleyle şehirleri terk etmiştir. Kendi arabalarıyla güvenli bir yere varabilmek için bir depo benzine bel bağlamışlardır. En uygun şehirler akrabalarının yaşadığı, bir tanıdıklarının olduğu ya da büyükşehirlerde bir fırsat bulabileceklerine inandıkları şehirler olmuştur.

...büyük çoğunluğu Malatya'yı hemen terk etti. Ayrıldılar derken çok güvenli bölgelere gittiler. Arkadaşlarının, akrabalarının olduğu yerlere gittiler... İlk 15 gün Malatya'yı hiç düşünmüyorsunuz. Ben ne yapayım da buradan gideyim? Yani çocuklarım, ailem, herkes buralı. Hatta amcalarıma ve babama işlerini Malatya dışına taşımalarını söyledim. O anki durumu böyle görüyorum (Ankara 5, erkek, Malatya)

Hayatta kalanların başka şehirlere taşınma konusundaki ani kararlarına ek olarak, çoğunun aileleri, çocuklarının eğitimi ve sağlık imkânları için iyi tanımlanmış planları olduğu gözlemlenmiştir. Göç edilen şehirdeki yeni istihdam olanaklarına ilişkin kaygıları ise ikinci dereceden önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, Hatay, Adıyaman, Gaziantep ve Malatya'dan göç edenlerin Ankara ve Adana'da yeni bir yerleşim yeri bulmak için sağlık olanaklarının, özellikle çocukları için eğitim olanaklarının, fiziksel uzaklığın ve sosyal değerlerin önemini çekici faktörler olarak işaret ettikleri hikayelerinde açıkça görülmektedir.

3.1.1. Tanıdık ve Akrabalar

Diğer şehirlerin hayatta kalanları yeni bir yaşam koşuluna sürüklemesinin ilk nedenlerinden biri önceki tanıdıkları, akrabaları veya ikinci dereceden tanıdıklarıdır. Tanıdıklar aracılığıyla yerinden edilme motivasyonlarının gücü, kişilerin eğitim geçmişleri ve yetenekleri açısından değişse de, başka bir şehre taşınmaya karar verirken ortak motivasyon göstermişlerdir. Örneğin, şu anda Ankara'da özel bir üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışan 33 yaşındaki bir erkek, istihdam ve yer değiştirme kararlarının nasıl keskin bir şekilde değiştiğini göstermiştir. Gaziantep'te bir ihracat şirketinde danışman olarak çalışmasına rağmen, Ankara'daki bağlantılarını ve farklı üniversitelerden insanları kullanarak başka iş fırsatları aramıştır. Yeni yaşam koşulları arayışı, arkadaşlarının önerdiği üniversitelerdeki yeni iş olanaklarının yardımıyla şekillenmiştir.

... İstanbul Üniversitesi'nde okurken Ankara'da Gazi ve Hacettepe Üniversitelerinde arkadaşlarım ve bazı şeyleri danıştığım bir hocam vardı. Gaziantep'te liseden sınıf arkadaşım benimle buraya geldi. Ara sıra Ankara'ya gezmeye geliyorduk, dolayısıyla Ankara'ya biraz aşinalığım vardı. Eşim Hacettepe mezunu olduğu için... ama burada hiç akrabam yoktu. (Ankara 3, erkek, Gaziantep)

Ankara 3'ün motivasyonlarından farklı olarak, daha önce Hatay'da aşçı olarak çalışan 63 yaşındaki adam, bir akrabasının şirketinin sunduğu fırsat nedeniyle nasıl aniden büyük bir şehre taşınmaya karar verilebileceğinin uç bir örneğini göstermiştir. Depremden birkaç gün sonra Hatay'da doğru düzgün barınacak bir yeri olmadan insani destek beklemiştir. Deprem bölgesinin dışına çıkma fırsatını kaçırmak istemediği için Ankara'ya taşınmaya karar vermesi, eğitim durumları ne olursa olsun diğer görüşmecilerin de aynı motivasyonlarını yansıtmaktadır. Analiz, aileler söz konusu olduğunda, yeni istihdam olanaklarına yönelik kaygının değil, barınma, güvenlik ve sosyal desteğin belirleyici olduğunu ortaya koymuştur.

Damadım Turkcell'de çalışıyordu... Kalacak yer bulamadık... Bizi Turkcell'in merkezine götürdüler. Merkeze. Orada yedirdiler, içirdiler. Üç gün boyunca. Boşluklarda yattık. Çocuklar uyudu, biz bekledik. Buradan, Ankara'dan bir yardım arabası gelmişti. Ben Ankara'ya gidiyorum, gitmek isteyen varsa gitsin dedi. Hadi kızım, torunlarım diye düşündük. Arabaya binelim." (AK-FG4, erkek, Hatay)

Farklı ev sahibi şehirler karşılaştırıldığında, Ankara ve Adana'ya taşınan kişiler arasında net bir ayrım yapılmamıştır. Her iki durumda da insanlar öncelikle bu şehirlerde akrabalarının ve güvenli alanlarının olup olmadığını dikkate almıştır. Ancak Hatay ve Adıyaman'dan Adana'ya taşınanlar için ek bir lojistik neden daha ortaya çıkmaktadır. Örneğin, Adıyaman'da tütün çiftçiliği yapan 43 yaşındaki bir erkek, kendisinin ve ailesinin en yakın şehir olan Adana'da kültürel ve sosyal dayanışmaya ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir.

Mersin'e giden çok kişi vardı, yani hiç tanıdığı olmayanlar gitti ama bizim tanıdıklarımız vardı, o yüzden buranın bize uygun olduğunu düşündük, yani en azından kendi köylümüz var burada. (Adana 2, erkek, Adıyaman)

Öte yandan, Hatay'da tanınmış bir tekstil firmasında ticari ürün müdürü olarak çalışan genç ve bekar bir kadın, coğrafi yakınlığın özellikle Hataylılar için nereye yerleşecekleri konusunda önemli bir belirleyici olduğunun altını çizmiştir. Yerinden edilme deneyimi, afet zamanlarında şehirlerin yakınlığını ön plana çıkaran aile-sağlık sorunlarıyla kesişmiştir. Bununla birlikte, saha araştırması, en yakın şehir olan Adana'ya yerleşme kararlarının, akrabalarının yaşadığı tanıdık bir şehre taşınma motivasyonlarının dışında tutulamayacağını da göstermiştir.

Kız kardeşim arabayla seyahat edemediği için daha ileri gidemedik (araştırmacı notu: kız kardeşi ikizlere 7 aylık hamile)... *Dolayısıyla bizim için en ulaşılabilir*

bölge başlangıçta Adana'ydı ve burada amcalarım var. Amacımız buydu, bir akrabamıza, bir tanıdığımıza ulaşabilmek. En yaşanabilir bölge burasıydı (Adana 3, kadın, Hatay)

3.1.2. Sağlık Hizmetleri Fırsatları

İnsanların şehirlerini terk etme kararının ardında yatan bir diğer faktör de sağlıkla ilgili olanaklar ortaya çıkmıştır. Depremlerden sonra, hayatta kalanların büyük bir kısmı yaralanmış ve fiziksel olarak zarar görmüştür. İnsanlar aile üyelerinin ve arkadaşlarının cesetlerini gömdükten ve kayıplarının farkına vardıktan sonra kendilerini ve geride kalan aile üyelerini iyileştirmeye çalışmışlardır. Kritik olarak, bir hedef şehir olarak Adana, sağlık olanakları nedeniyle önemli sayıda katılımcı için ilk seçenek olarak ortaya çıkmıştır. Mardin ve Diyarbakır gibi diğer yakın şehirlere tahliye edildiklerinde, ya ilk acil müdahalenin ardından daha ileri tedavi için bir şehir seçmeleri söylenmiş ya da tıbbi nedenlerle kendi başlarına Adana'ya gelmişlerdir. Bu nedenlerle, Adana'ya taşınmaya çoğunlukla sağlık hizmetlerine erişimin yanı sıra sosyal ağlarının gücü, istihdam olanakları, Adana'yı daha önce görmüş olmaları ve memleketlerine yakınlık nedeniyle karar vermişlerdir.

Adana'dan bir kadın katılımcı, afetin ilk günlerinde ve haftalarında ailesinin Adana'ya taşınmasında sağlık olanaklarının rolünün ne kadar önemli olduğunu belirtmiş ve 7 aylık hamile kız kardeşi için Hatay'da sağlık yardımı olmamasından yakınmıştır. Ailesinin Adana ve Hatay arasında mekik dokuması zordu çünkü annesi ve kız kardeşi Hatay'dan ayrılmak istememiştir. Bu nedenle Adana kendileri için en uygun ve en yakın şehir olmuştur. Dayısının orada yaşaması da bu kararı desteklemiştir.

En azından [Adana'da] bir doktora ulaşabilirdik. En azından acil bir durumda müdahale edebilecek insanlar var. Burada [Adana'da] yaklaşık 10 gün kaldık ve bir kadın doğum uzmanı kız kardeşimi muayene etti ve her şeyin normal olduğunu, hamileliğin devam edeceğini söyledi. Sonra yaklaşık 10 günlüğüne [Hatay'a] döndük ama artık çadırda kalamazdık. Yani anlayacağınız Hatay ve Adana arasında mekik dokuyoruz (Adana 3, kadın, Hatay)

Görüşme sırasında kayıt altına alınmayı reddeden bir başka sağ kurtulan da benzer bir hikâyeye paylaştırmaktadır. Eşi 8 aylık hamileymiş ve depremin ilk gününden sonra Hatay'dan ayrılarak

Mardin'e akrabalarının yanına gitmişler. Ancak Mardin'deki doktorlar doğumun yakın zamanda gerçekleşeceğini ve doğum sırasında herhangi bir komplikasyon yaşanması ihtimaline karşı daha iyi bir hastaneye ihtiyaçları olduğunu söylemişler. Bunun üzerine katılımcımız Adana'ya gitmeye karar vermiş ve depremden üç gün sonra ilk çocuğunu dünyaya getirmiştir.

Buradaki kritik nokta, katılımcıların çoğunun sosyal ağlar, yakınlık ve kültürel benzerlik gibi diğer belirleyicileri de dikkate almış olmalarıdır. Bununla birlikte, birçok katılımcının daha önce Adana'da sosyal ağlar kurmuş ve işgücü piyasasında uzmanlık peşinde koşmuş olmalarına rağmen, yapılan görüşmelerden elde edilen ortak bir örüntü, eşlerinin yaralanmasının erkek depremzedelerin işgücü piyasası faaliyetlerine katılma becerilerini sınırladığını göstermektedir. Örneğin, daha önce Orta Doğu'da çalışmış olan bir Hataylı fırıncı, arkadaşlarıyla birlikte çalışmak için Libya'ya gitmeme nedenini eşinin sağlık sorunlarına açık bir atıfta bulunarak açıklamaktadır. Bu durum, hem sosyal hem de ekonomik açıdan katılımcıların karar alma süreçlerini etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Eşlerinin sağlık sorunları, erkek katılımcıların istihdam olanaklarını değerlendirmelerini ve işgücü piyasasına aktif katılımlarını zorlaştırmaktadır.

Yalan söylemeyeceğim. Yani, teklif geldi. Gelmediğinden değil. Ama karımı bu durumda bırakamam. Neden? Çünkü artık karıma bakacak kimse yok. Tamam, annesi ya da kız kardeşi bakabilir ama kimse benim gibi bakamaz. O zaman benim yardımım olmadan tuvalete bile gidemiyordu (Adana 7, erkek, Hatay)

Ancak yukarıdaki örnekten farklı olarak, dini inançların ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin sağlık hizmetlerine erişimi daha da zorlaştırdığı durumlar da mevcuttur. Eskiden Adıyaman'da helva ustası olan ve Adana'da yaşayan bir erkek görüşmeci, sağlık hizmetlerine erişimin ne kadar karmaşık olabileceğini göstermiştir. Oldukça dindar bir kırsal kesimden gelen bu görüşmeci, eşine Adana'nın farklı yerlerindeki farklı hastanelerde refakat etmekte ve gönüllü olarak işgücü piyasasının dışında kalmaktadır.

Büyük bir [iş] arayışım olmadı. Bunun nedeni eşimin sağlık sorunları olması. Dürüst olmak gerekirse, gerçekten işe odaklanamadım. Bunun temel nedeni, [eşimin] farklı sağlık sorunları olduğu için randevuları planlamak zorunda kalmamız... Farklı sorunlar olduğu için şehir hastanesine gitmemiz gerekiyor ki bu bizim için biraz zahmetli. Oraya gitmek için iki araç değiştirmeniz gerekiyor. Eşim buranın yolunu bilmiyor. Birinin onu götürmesi gerekiyor ve o kişi de benim.

Dolayısıyla bu da işimi engelledi. Bu yüzden çok fazla [iş] arayamadım. (Adana 1, erkek, Adıyaman)

Erkeklerin eşlerinin sağlık sorunları nedeniyle işgücü piyasasına entegre olamamaları, afetzedeler için bakım hizmetlerinin mevcut olmaması ve erişilebilir olmaması olarak yorumlanabilir. Depremlerden sonra alınan ulusal ve yerel önlemler, yaralı eşler, çocuklar, engelliler, yaşlılar veya kronik hastalığı olan kişiler için iyi planlanmış bakım hizmetleri sağlarsa hem erkeklerin hem de kadınların işgücü piyasasına entegrasyonunu garanti altına alacaktır.

3.1.3. Eğitim Fırsatları

Okuyuculara, mevcut araştırmanın katılımcılarının çoğunlukla evli olduğunu ve aileleriyle birlikte Ankara veya Adana'ya taşındıklarını hatırlatmak önemlidir. Bu durum, çocukların eğitim ihtiyaçlarının ebeveynlerin ihtiyaçlarından daha öncelikli olmasını beraberinde getirmektedir. Hayatta kalan çocuklar için ilkokul, ortaokul ve lise için daha iyi fırsatlar, yer değiştirme planlarını ve memleketlerini terk etme motivasyonlarını şekillendirmektedir.

Daha çok kızımın eğitimi için burada olmamızın nedeni, ortaokula giden bir çocuğumuz olmasaydı belki biz de gitmeyecektik. Yani hala orada yaşıyor olacaktık. (Ankara 1, erkek, Hatay)

Burada benim için hem sosyal hem de insan ilişkileri açısından mesleğimin dışında kendimi gerçekleştirebileceğim çok fazla seçenek olduğunu hissediyorum. Malatya'da bu benim için çok zor olurdu. Çünkü farklı dünya görüşleri açısından çok daha kısıtlı insanlar var... Bir de çocuklar için çok fazla seçenek var. Belki şu anda onları bulamıyoruz. Şu anda 10 yıl sonra onlar için ne olacağını düşünüyorum ve 10 yıl sonra çok daha iyi imkânlarla sahip olabilirler. (Ankara 5, erkek, Malatya)

Genel olarak, yeni bir yaşam yeri olarak Ankara veya Adana'yı seçmenin ardındaki olası belirleyiciler farklı hayatta kalanlar için farklılık göstermiştir. Derinlemesine analiz ve odak grup görüşmelerinin sonuçlarına göre, insanlar Ankara'da eğitim ve ardından istihdam için daha iyi seçenekler bulma kaygılarını açıkça belirtirken, Adana'ya yerleşen insanlar şehrin yakınlığına ve sağlık uygulamaları açısından ulaşılabilirliğine işaret etmiştir. Çeken faktörlerle ilgili olarak, çok

sayıda katılımcı yerinden edilmenin birincil nedeni olarak iş kaygısından bahsetmemiş, bunun yerine güvenlik, sağlık ve eğitime iş fırsatlarından daha fazla değer verdiklerini belirtmiştir.

3.1.4. İstihdam Olanakları

Bulguların analizi, istihdam olanaklarını depremzedelerin göç kararı üzerinde en az etkili olan tema olarak ortaya çıkarmıştır. Kamuda çalışanlar, şehre aşinalıkları, sağlık ve eğitim olanakları ve kurumların uygunluğu (memurlar için) nedeniyle Ankara ve Adana'ya yerleşmeye karar vermişlerdir. Deprem sonrası, memleketlerindeki işlerini kaybeden katılımcılar iki temel gruba ayrılmaktadır. İlk grup, deprem sonrası işini kaybeden ücretli işçileri temsil ederken, ikinci grup, daha önce küçük ve orta ölçekli işletme sahibi olan işverenlerden oluşmaktadır. Yapılan analiz, ilk grubun kendi içinde de iki alt gruba ayrıldığını göstermektedir: kurumsal çalışanlar ve küçük ve orta ölçekli işletmelerin çalışanları. Kurumsal şirketlerde çalışan katılımcılar, yeni işlerini belirlerken şirketin ihtiyaçları doğrultusunda seçim yapmak zorunda kalmışlardır.

Yasak olduğu için insanları işten çıkaramıyorlar. Olağanüstü hâl nedeniyle yapamıyorlar. (Araştırmacı soruyor: OHAL olmasaydı iş yerinize güvenirmiydiniz). Hayır, güvenmezdim. Bence herkes kendi çıkarını koruduğu sürece, eğer çıkarınız artık kurumla örtüşmüyorsa iş anlaşmanız biter. Dediğim gibi kurumsal olmayan yerlerde çalışan arkadaşlarım işsiz kaldı. Eğer benim şirketim kurumsal olmasaydı, rahatlıkla 'Kusura bakma, sana ödeme yapamam, gitmen gerekiyor' diyebilirlerdi. Dediğim gibi, [Adana'ya taşınmak] aslında benim tercihim değildi; zorunlu bir tercihti. Şu anda Hatay'da bana uygun bir pozisyon yok, o yüzden mecbur kalsam da dönemem. (Adana 3, kadın, Hatay)

Daha önce küçük ve orta ölçekli işletmelerde (KOBİ) çalışan katılımcılar ise doğrudan yeni yerleşim yerlerindeki "istihdam olanaklarının sayısını" değinmektedir. Ancak buradaki kritik husus, istihdam olanaklarının hala söz konusu şehirdeki sosyal ağlarının gücüyle yakından ilişkili olduğu gerçeğidir. Daha önce KOBİ'lerde çalışmış olanlar, yeni bir şehirde işle ilgili kararlarının büyük ölçüde güçlü sosyal ağları tarafından belirlendiğini, çünkü bu ağların eğitim, sağlık hizmetleri veya istihdam konularında çözüm bulabildiğini göstermiştir.

Ankara'ya neden geldik? Eşimin kuzenleri burada yaşıyor. Ankara Türkiye'nin başkenti olduğu için burada mutlaka bir geçim kaynağı buluruz diye düşündük. Nüfusa ve iş olanaklarına baktığımızda burası Hatay'a göre daha büyük bir iş piyasasına sahip. O yüzden iyi bir şeyler olabileceğini düşünerek geldik. Zaten Hatay'ımızın halini görüyorduk. Geri dönmek istemedik çünkü orada hiçbir şey yoktu. Bir de Hatay'dan sürekli insanlar gidip geldiği için oradan bilgi alıyorduk. Bir ay kadar akrabalarımızın yanında kaldık. Mart ayına kadar başkasının evinde yaşamaktan utandım. Sonra kapıcı dairelerinin boş olduğu söylendi. Ancak yönetmelik gereği kiraya verilemeyeceğini söylediler. Kaymakamlığa başvurduk, onayladılar ama apartman yönetimi kiralamamıza izin vermedi. Sonra yardım için bazı [güçlü] insanlara ulaştık. Sonrasında kira bile istemediler. (Ankara 4, erkek, Hatay)

Ankara ve Adana ücretli çalışanlar için daha fazla istihdam olanağı sunarken, daha önce bir işyeri sahibi olan ve çok sayıda işçi çalıştıran depremzedeler yeni ortamlarındaki işgücü piyasası koşullarına uyum sağlamakta zorlanmaktadır.

Kalan ticari işletmeler ne olacak, benim işim ne olacak? Mesela benim babam, amcalarım şekerleme işinde [içecek sektörü]. Mesela 120 çalışandan sadece 40 kişi kaldı. Hepsi dağıldı. Tabii ki öncelikli kaygıları güvenlikti. Geri dönmeye çalışanlar da imkân bulamadılar. Geri dönseler bile nerede kalacaklar, ev yok. Dükkânlar da yıkıldı. Mesela benim babamın dört dükkânı yıkıldı. Bununla ilgili bir çalışma yok. Burayı yıkacağız, şu kadar zamanda yapacağız, şöyle yapacağız gibi. Böyle bir açıklama yok ve güvenlik duygusu yok (Ankara 5, erkek, Malatya)

Benzer şekilde, deprem bölgesinde çoğunlukta olan ve genellikle aile üyelerinden oluşan 9 kişiye kadar çalışanı bulunan küçük aile işletmeleri de yeni ortamlarında yeniden başlamakta zorlanmaktadır. Dahası, geri dönüş fırsatları ve işlerini memleketlerinde yeniden başlatma konusunda karamsarlardır. Hataylı bir lastik satıcısı bu durum için harika bir örnek teşkil etmektedir:

Dükkânı yıkılan biri için bir dükkân inşa etmezler. Evi yıkılana da ev vermiyorlar. Sadece TOKİ'ye başvurursanız ev alıyorsunuz ama sizi borçlandırıyorlar. Bir ön ödeme yapıyorsun, geri kalanını borçlandırıyorlar. Biz bunu ödeyemiyoruz. Bu

kadar yıkımdan sonra, sevdiğimiz herkesi kaybettikten sonra bunu yapamayız. Hiç birikimimiz ya da banka hesabımız yoktu. Sahip olduğumuz her şey dükkândaydı. 2023'ün 9th ya da 10th ayında bir sürü malzeme aldık. Her şeyi yeniledik, bir sürü mal, lastik ve ekipman aldık. Her şeyi son parçasına kadar kullandık. Depremden sonra bizi mahvetti. Enkazdan bazı mal ve malzemelerimizi kurtarabilseydik belki Adana'ya gelmeyecektim. Belki Hatay'da bir şeyler yapmayı başarabilirdim. (Adana 6, erkek, Hatay)

Küçük ve orta ölçekli işletmeleri yürütmenin zorluğu, işletme sahipleri için barınma, eğitim, sağlık hizmetleri ve fırsatlarının iyileştirilmesinin ardından anavatana dönüş için en önemli motivasyon unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Yeni şehrin istihdam olanakları ücretli çalışanlar için çekici bir faktör iken, KOBİ sahipleri için bu durum tersine bir anlam taşımaktadır. İşlerini daha tanıdık bir sosyal ve ekonomik ortama sahip olan anavatanda yeniden kurma umudu, ev dönüşü için bir çekim faktörü olarak işlev görmektedir. Resmi İŞKUR verilerine göre, 2023 yılında Hatay'da 1 ila 9 çalışanı olan iş yerlerinin oranı %86,8 olup, deprem bölgesinin çoğunda benzer bir eğilim gözlemlenmektedir. Görüştüğümüz katılımcılar, aile işletmelerinin eski sahiplerinin deprem sonrasında hem beşeri hem de mali sermaye kaybına uğradığını, çalışanlarının ise başka şehirlerde yeni iş bulma çabası içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, genel olarak depremzedeler için daha iyi bir geri dönüş fırsatını hedefleyen herhangi bir politika eylemi, aile şirketleri ve KOBİ'lerin karşılaştığı bu gerçekleri dikkate almalıdır.

3.2. İşgücü Piyasasına Entegrasyon: Yeni İstihdam Alanlarında Gerginlikler ve Rahatlamalar.

3.2.1. Yeni Bir İş Bulmanın Zorlukları

Bulgular depremzedelerin yaşam rutinlerini devam ettirmek için güvenli ve emniyetli bir yer bulmanın yanı sıra, Ankara ve Adana'da insanların yeni bir iş aramaya başladığını da göstermektedir. Analiz, insanların yabancı bir iş ortamında yeni iş arayışlarının yaş, eğitim durumu, zaman baskısı ve iş arama sırasında temel psikolojik engeller olarak yansıtılan getiri eksikliği ve hayal kırıklıkları açısından değiştiğini ortaya koymuştur. Daha genç ve bekar katılımcıların farklı iş deneyimleri konusunda nispeten esnek olduklarını ya da yeni şehirde benzer işler bulduklarını gözlemlenmiştir. Zanaatkar olarak çalışan ya da restoran sahibi olmak veya

serbest avukat olarak çalışmak gibi kendi (küçük ölçekli) işlerini yürütenlerin, yer değiştirme sonrasında da benzer meslekleri sürdürdükleri gözlemlenmiştir (karşılaştırma için bkz. Tablo 1 ve 2). Üniversite mezunu gençlerin ve daha önce aşçılık, helvacılık veya hamur ustalığı gibi zanaatlara sahip olanların, çiftçilik gibi güvencesiz iş pozisyonlarına sahip olanlara kıyasla kendilerine daha fazla güvendikleri için iş bulma konusunda daha esnek olduklarını söylemek yanıltıcı olmayacaktır. Önceki istihdam alanlarının güvencesizliği ve bireysel faktörlerle bağlantılı olarak, ilk mücadele işsizlerin yaşı olarak ortaya çıkmış ve vasıfsız istihdam alanlarında potansiyel işçi olarak görülmelerini engellemiştir. Aşağıdaki alıntı, daha önce kendi topraklarında tütün çiftçisi olarak çalışan orta yaşlı bir erkek için yaştan getirdiği yükü gözler önüne sermektedir. Adana'da kapıcı olarak çalışan kardeşinin kendisine hamallık işi bulmasında yardımcı olduğunu, yaşı ve zorlu çalışma koşulları nedeniyle tercih etmediği bu işi, diğer potansiyel işverenlerin yaşı nedeniyle kendisini reddetmesi üzerine gönülsüzce kabul etmek zorunda kaldığını belirtmektedir.

Başka bir iş bulursak daha rahat edeceğimizi söyledi. Sonunda bulamadık ve oraya gittik. Çünkü neden? Şu anda 43 yaşımdayım. Yani daha rahat ortamlarda çalışmak istiyorsun, bir şeyler yapmak istiyorsun ama vücudun izin vermiyor... Fabrikalara başvurduğum, belediyeye gittim... Hemen yaşını soruyorlar. Kaç yaşındasın? Ben çalışabilirim diye başvurduğum. Yani önce insanları çalıştır, gözlemler ondan sonra yaşına, kabiliyetine karar ver... Yani Allah'a şükür. Kendi ayaklarımızın üzerinde duruyoruz... Ben hamallık yapıyorum. Kamyon boşaltıyoruz. (Adana 2, erkek, Adıyaman)

Katılımcıların çoğu çalışma motivasyonlarının yüksek olduğunu ve belediyeler, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), valilikler ve özel iş arama siteleri aracılığıyla çeşitli iş pozisyonlarına başvurduklarını belirtmiştir. Ancak aylarca herhangi bir geri dönüş alamamışlar, bu da onları hem iş arama hem de mevcut yaşam koşullarında maddi ve psikolojik zorlanmalar nedeniyle daha güvencesiz ve güvensiz bir durumda bırakmıştır. İlk başlarda yerel yöneticilerin ve ulusal kurumların koruyucu gücüne güvenmişler, daha sonra yaşam koşullarının pahalılığı nedeniyle kurumsal destekten umudunu keserek herhangi bir iş pozisyonu bulmak için sivil toplum kuruluşlarına ve akraba ağlarına başvurduklarını belirtmişlerdir.

Görüştiğimiz kişilerin çoğu kendi sosyal ağları üzerinden iş bulduklarını beyan etse de, Ankara'da yaşayan 38 yaşındaki evli bir kadın, şu anda muhasebeci olarak çalıştığı işi, depremzede

olduğuna dair hiçbir bilgi vermeyen özel istihdam sitelerinden (örneğin kariyer.net) bulduğunu söyledi. Depremzedeler için ek bir kaygı ve pozitif ayrımcılık olmadığının altını çizdi. Sadece iş görüşmelerinde sorulduğunda belirtmiştir. Bu vaka, iş piyasasının depremzedelere karşı ne kadar kayıtsız olduğunu göstermektedir.

Sanırım (sadece) İŞKUR'da vardı. Depremden etkilenip etkilenmediğinizi soran küçük bir bölüm vardı, orayı kontrol ettim ama değerlendirmede aktif olarak baktıkları bir konu olduğunu sanmıyorum. Yani benim İŞKUR üzerinden o kadar iş pozisyonundan geri dönüşüm olmadı, önceliğim olduğu için. Benim de bir mesleğim var, bir geri dönüş bekliyordum açıkçası, özellikle muhasebeci arayanlardan... Sadece kendi başvurduklarımdan olumlu dönüşler aldım. Yani 'afet sonrası bölgeden geldik, acil bir durum' gibi bir şey olmadı. (Ankara 8, kadın, Hatay).

Hem Ankara hem de Adana'daki katılımcıların bir kısmı için iş arama süreci, daha önce güvencesiz statüde çalışanlar kadar sancılı geçmemiştir. Örnek vermek gerekirse, örneklemede devlet tarafından yeniden atanan memurlar, yeni mezun rehberlik öğretmenleri, mühendisler, turist rehberleri vb. yer almaktadır. Devlet memurlarının yeniden istihdam süreçlerinin travma bilinçli/travmaya duyarlı bakış açılarından ne kadar yoksun olduğunu tekrar gözden geçirmemize rağmen, yeniden istihdam süreçlerinin mesleklerine göre değil, kurumlardaki herhangi bir iş pozisyonunun mevcudiyetine göre şekillendiği gözlemlenmiştir. Öte yandan, kurumsal kurumlarda çalışan bazı katılımcılar, işverenleri tarafından yeni bir iş ile mevcut yerlerine taşınmıştır. Ancak çoğu, şirketlerin piyasadaki diğer büyük şirketlere kıyasla sembolik ve sözde mali destekler sunması nedeniyle önceki işlerinde yeniden istihdam edildikleri için mutsuz ve motivasyonsuz olarak tespit edilmiştir. Tanınmış bir tekstil şirketinde çalışan genç ve bekar bir kadın, kendilerine teklif edilen şehirlerdeki işlerine başlamak için yeterli maddi desteğin olmamasından ve kısıtlı süreden şikâyet etmiştir. Söz konusu katılımcı depremden önce Hatay'da çalışan ve şirketinin diğer şehirlerdeki yeni iş pozisyonları için yaptığı tekliflerin deprem bölgesine ilişkin fiziksel, finansal ve psikolojik farkındalıktan yoksun olduğunu belirtmiştir.

Şirket kurumsal bir şirket olduğu için beni işten çıkaramazdı. Çünkü devlet destekli bir şirket ve herhangi bir çalışan çıkıp olumsuz bir şey söylediğinde tüm marka imajını yerle bir edecek bir durum bu. Kimse bu riski almaz. Önce arkadaşlarımıza

sordular. Tamam, çalışmak istediğiniz şehri ve bölgeyi seçebilirsiniz' tamam, başka bir yerde çalışalım ama kiralar ne olacak? 15.000 TL. Ben nereye gideyim? Bana prim ödemiyorsun. Ben kendi gelirimle zor geçiniyorum. Kimse bunu umursamadı ve insanlar çaresiz hissedip oldukları yerde kaldılar. Çoğu yerinden kıpırdıyamadı. (Adana 3, kadın, Hatay)

Yeni bir iş bulma ya da işe başlama deneyimleri, katılımcıların çalıştıkları sektörün türüne göre de farklılık göstermektedir. Hatay'da restoran veya çiçekçi dükkânı işletmek gibi hizmet sektöründe çalışan kişiler, çalıştıkları sektördeki mevcut zorlukların farklı kökenlerini ortaya koymuştur. Bazıları piyasa fiyatları, krediler ve mevcut kalifiye işçi eksikliği nedeniyle yeni bir şehirde yeni bir dükkân açmanın zorluğundan şikayet ederken, diğerleri sadık müşterileri kaybetme ve çevrimiçi ticarete geçme konusundaki mücadelelere işaret etmiştir. Daha önce Hatay'da Hatay-kuzen lokantası işleten ellili yaşlardaki bir erkek, depremde sonra işçi, et ve kredi fiyatlarının hızla yükselmesi nedeniyle Ankara'da yeni bir lokanta açmanın ne kadar zor olduğunun altını çizmiştir.

Biz yıllardır bu işi yapıyoruz ama sanki piyasayı bilmiyormuşuz gibi davranıyorlar. Çevremdeki esnafa 'hamur ustanıza günlük ne kadar veriyorsunuz' diye soruyorum, bana 1000 lira diyorlar. Ben ustaya 1200 veriyorum, o benden 1500 istiyor. Hatay'dan işçi getiremiyorum çünkü burada kiralar çok yüksek. Burada dükkân açtığımızda ne esnaf odası ne de lokantacılar odası bize yardımcı oldu. En azından üyelik aidatı almayın, biz deprem mağduruyuz dedik. Sonra dediler ki deprem bölgesinde açsaydınız... Burayı açmak için para lazım. Esnaf Odası'na kredi için başvurduk, Ankara'da yaşayan iki kefil istediler. Ben depremde kaçtım, nereden kefil bulacağım? Ankara'da kimi tanıyorum? (Ankara 9, erkek, Hatay)

Öte yandan, 34 yaşındaki Hataylı genç kadın, Antakya'daki dükkânının depremde yıkılmasının ardından çiçekçi dükkânını şimdi internet üzerinden ayakta tutmaya çalışmaktadır. Kendisi ve ailesi Adana'ya taşınmıştır çünkü daha önce Adana'daki hastanelerde kanser tedavisi gördüğü için şehre aşinadır ve işi için çiçek malzemeleri bulmak üzere şehri ziyaret etmektedir. Ancak depremde sonra müşterilerinin para kaybetme endişesiyle kendisini terk ettiklerini belirtmiştir. Kendisi ve örneklemimizdeki birkaç işletme sahibi (örneğin aile işletmesi olarak tatlıcı/şekerlemeci), özellikle ticaretlerini ya kişisel ya da kooperatif ağlarını kullanmak gibi daha

organize desteklerle ve devlet yardımıyla sürdürmeye çalışanlar için işbirliği ve dayanışma ihtiyacına dikkat çekmiştir.

Yani, bu kadar sadık ve özverili bir müşteri olduktan sonra artık çiçekçimden alışveriş yapmamalarını anlıyorum. Muhtemelen yeni bir ticaret sistemi kuramayacağımı ya da paramı ürünler için harcamayacağımı düşündüm. Sanırım insanlarda bir tür korku oluşuyor. Ankara'daki müşterilerimi direkt aradım, depremden sonra toparlanmanızı bekliyoruz dediler. Ama beni internette ve sosyal medyada görüyorlar. Bu kadarı da fazla dedim. Bu beni çok şaşırttı, yıllarca beraber çalıştığım insanların bir anda yollarını değiştirip başka dükkânlara gitmesi. (AD-FG5, kadın, Hatay)

3.2.2. Travma Bilinçli Çalışma Ortamının Eksikliği

Bir olay veya olaylar dizisinden kaynaklanan bireysel travma, bireyin işlevselliği ve zihinsel, fiziksel, sosyal, duygusal veya ruhsal refahı üzerinde kalıcı olumsuz etkilere sahiptir. Depremden sağ kurtulanlar, ilk travmayı hatırlatan takip eden depremler, sevdiklerinin kaybı, iş kaybı ve ilk depremden sonraki ilk birkaç hafta içinde mal kaybı gibi çok katmanlı kayıplar ve travmatik olaylarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, depremi genellikle ikincil olumsuzluklar takip eder (Overstreet vd., 2011). Bunlar arasında yer değiştirme, iş veya okul değişikliği, ikincil sağlık sorunları, aile dinamiklerinde ve aile içindeki rollerde değişiklikler, sosyoekonomik durumdaki değişiklikler yer almaktadır (Kozu & Gibson, 2021).

Depremlerin travmatik olaylarının ardından, katılımcıların çoğu travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomları geliştirmiştir. TSSB'den muzdarip kişiler işlerine konsantre olmakta zorlanabilir, iş arkadaşlarıyla iletişim kurma, etkili ve yaratıcı bir şekilde çalışma kapasiteleri azalabilir (National Fund for Workforce Solution, 2021). Ayrıca, bazen işyeri çalışanların travmatik deneyimlerini tetikleyebilir ve TSSB'den muzdarip çalışanlar kendilerine travmatik deneyimleri hatırlatan durumlardan veya kişilerden kaçınabilir. Çalışma kapsamında elde edilen bulguların analizi, depremzedelerin yalnızca birincil ve ikincil travmatik olaylarla ilgili olumsuzluklarla değil, aynı zamanda işgücüne katılma becerilerini olumsuz yönde etkileyen işle ilgili sorunlarla da karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Bizim idari izin olayımızda şunu söylediler: Dediler ki 10 yaşından küçük çocuğu olan kişiler idari izinli olacak. Ben çocuklarımı kaybettiğim için idari izin hakkım yoktu. Ben de bunu müdürüme söyledim. Önce iki sevdiğimi kaybettim ama gelip çalışacak durumda değilim. İlk etapta 10 gün hastanede kaldım. Daha sonra gidip çalışmam gerekiyor ama çalışacak yer yok. Her şey çökmüş durumda. Nerede kalacağım, ne yapacağım, ruhsal durumum iyi değil. Bunu düşündüm, müdürüm bana yardım etti, bir şekilde idare etti. Ama bu bile kötü hissettiriyor. Çalışmak zorundasın. (AD-FG9, kadın, Adana & Hatay)

Yukarıda da gösterildiği üzere, travmaya duyarlı/travma bilinçli bir bakış açısına sahip olmayan düzenlemeler depremzedelere yardımcı olmaktan uzaktır. Aksine, daha fazla ruhsal soruna neden olmaktadır. Adana'da perakende satış yapan bir kadın, profesyonel birimlere sahip büyük şirketlerin bile travma odaklı bir müdahale için hazırlıklı olmadığı belirtilmektedir.

Evet, kendi birimim benim için on bin lira civarında bir para yatırdı. Sonra daha fazla yardım için acil durum birimine başvurun diyorlar. Biliyorsunuz kurumsal şirketlerde insan kaynakları ile birlikte birimler vardır. Şimdi siz yardım için başvuruyorsunuz. Sizi arıyorlar, beş yüz tane soru soruyorlar. "Arkadaş, sen zaten bana üç kuruş para göndereceksin... Sen bana ne anlatıyorsun?" Verecekleri üç bin lira için onlarca soru soruyorlar. Mesela bir arkadaşım diyor ki, "Arabamın motoru bozuldu, eşim ve çocuğumla sanayi bölgesinin ortasında, üzerimde sadece bir parça kıyafetle mahsur kaldım. Bana malım mülküm olup olmadığını, arabam olup olmadığını mı soruyorsunuz? Bütün evim yıkıldı, hayatım yıkıldı ve ben sanayi bölgesinde eşim ve çocuğumla birlikte yağmurun altında sadece bir parça kıyafetle kaldım. Beni neden sorguladıklarını sordum ve telefonu kapattım" diyor. (Adana 4, kadın, Hatay)

Kritik olarak, bu sorun sadece çalışma ortamıyla değil, aynı zamanda depremzedelerin iş arama süreciyle de ilgilidir. Adana'dan emek yoğun ağır işlerde çalışan bir katılımcı, TSSB'nin daha önce uzmanlık sahibi olduğu bir işi bulmasını nasıl engellediğini göstermektedir. İş arayışı sırasında kendisine çoğu zaman kamyonlarla seyahat etmeyi gerektiren işler teklif edilmiştir. Ancak kamyondaki titreşimlerin kendisini yeniden travmatize ettiğini fark ederek bu iş teklifini reddetmiş ve daha fazla saat gerektiren, daha emek yoğun bir işi kabul etmiştir. İşgücü piyasasında travma

konusunda bilgilendirilmiş bakımın eksikliği aşikârdır ve depremzedelerin karşılaştıkları sorunları daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, bulguların analizi şirket, yönetici ve iş arkadaşlarının olumlu tutumlarının depremzedelerin deprem sonrası yerleşmelerine yardımcı olduğunu ve hatta bazı durumlarda bu nedenin yerleşme kararlarında en etkili neden olduğunu göstermektedir. Adanalı bir turist rehberi bu tutumların ne kadar önemli olduğunu açıklamaktadır:

Çoğunlukla serbest çalışıyordum. Deprem olduğunda, depremden iki gün sonra [tanınmış bir tur acentesinden] bir adam beni aradı. "[Tahliye için] üç otobüs gönderdik" Bütün otobüsler tamamen doluydu. İlk gün Adana'ya gittik. Yol boyunca dışarı çıkmak isteyen insanları aldık. Bir ay boyunca o otobüslerle şehir şehir dolaştık. O eylemden sonra Adana'da kaldım ve onlar için çalıştım. Başka biri böyle bir şey yapar mı emin değildim. (AD-FG7, erkek, Hatay)

Son olarak, travma konusunda bilgilendirilmiş bir çalışma ortamının olmaması, ruhsal durumları ve TSSB'nin etkisi mesleki tehlikelere maruz kalma olasılıklarını artırdığından, depremzedeler için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Daha önce günlük olarak yaptıkları işlere odaklanamayan depremzedeler, araç kullanma, muhasebe, ağır yük kaldırma, daha önce deneyimlemedikleri makineleri kullanma gibi sürekli odaklanma gerektiren işlerde çalışmakta ve sürekli olarak iş sağlığı ve güvenliği tehlikeleriyle karşı karşıya kalmaktadır.

Dediğim gibi işyerlerinde depremzedelere biraz tahammül etmeleri gerekiyordu. Bunu yapmadılar. Beni kasaya atadılar... Hataya açık bir yerde çalıştım ve hata da yaptım aslında. Zaten bu psikoloji ile para alışverişi yapamıyordum. Kasamda para eksikti, onu da maaşımdan kestiler. (AD, FG3, erkek, Hatay)

Bu durum, sürekli odaklanma gerektiren makinelerle çalışan depremzedeler için de büyük zorluklar teşkil etmektedir. Adana'dan bir katılımcı, kayıt bittikten sonra odaklanma eksikliği ve hissizliğin nasıl ölümcül yaralanmalara neden olabileceğini ortaya koymaktadır. Görüşmecilere, makine ile lastik değiştirirken neredeyse Hatay'da kendi lastik dükkanında çalışıyormuş gibi hayal kurduğunu ve elinin neredeyse makineye sıkıştığını söylemiştir. Depremzedelerin bu deneyimleri bize işyeri bağlamında travmatik deneyimlerin ne kadar çok yönlü olabileceğini göstermektedir.

3.3. Sosyal Çevreye Entegrasyon: Kolaylaştırıcı ve Zorlaştırıcı Faktörler

3.3.1. Sosyal Ağlar

Sosyal ağlar, depremzedelerin yerel işgücü piyasasına entegrasyonunda önemli bir rol oynamaktadır, özellikle de göç edilen yerdeki işle ilgili faaliyetler göçmenlere yabancı ise. Diğer araştırmaların da gösterdiği gibi, göçmen ağları işgücüne erişimi (Zhao, 2003) ve geliri (Amuedo-Dorantes & Mundra, 2007) artırmaktadır. Bu tür ağlar, göçmenlerin aynı etnik köken veya kültürden insanlarla çevrili olmak gibi ekonomik olmayan bir avantaja sahip olmalarına da yardımcı olmaktadır (Lubbers ve diğerleri, 2007). Özellikle Türk depremzedeler söz konusu olduğunda, kamu kurumlarının kurumsal desteği sınırlı olduğundan, sosyal ağların rolü özellikle önemli hale gelmiştir. Bu araştırma, varış yerlerindeki akrabalık ve etnik köken temelli bağların, depremzedelerin yerleşim kararlarının ilk aşamasını kolaylaştırmada çok kritik bir rol oynadığını göstermiştir. Geniş aile ile olan kişiler arası bağlar, Güneydoğu Türkiye'nin aşinalık, güven ve aile üyelerine karşılıklı bakma yükümlülüğünü içeren sosyal davranışlarında özel bir öneme sahiptir. Bu çalışma kapsamında sosyal ağların önemli bir yönü, depremzedelerin yerel işgücü piyasalarına entegrasyonunun sosyal ağlarının gücüyle yakından ilişkili olmasıdır. Sosyal sermaye, yalnızca kamu otoritesinin kurumsal desteğine güvenen bireylere kıyasla iş arama sürecinin etkinliğini artırarak depremzedelerin istihdamında ve kazançlarında önemli bir rol oynamıştır. İş arayanlar üzerine yapılan araştırmalar, sosyal bağlantıların yerel işgücü piyasasında faydalı bilgiler sağladığını ve iş arama sonuçlarının başarı oranını artırdığını ortaya koymaktadır (Lin & Erickson, 2008). Sosyal sermaye ayrıca, hayatta kalanların meslekleri ve kazançları üzerinde de olumlu bir etki yaratmaktadır. Örneğin, Ankara'dan bir katılımcı bu süreci ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır:

Beni yönlendirdikleri yere gittim. Bana 'Abi yanlış anlama ama bu iş sana uygun değil. Hani biraz harçlık kazanırsın, kafan rahatlar' dedi. Yapacağım iş neydi? Günlük 300 TL yevmiye ile sanayi bölgesinde gıda dağıtımı yapacaktım. Sigorta yoktu, hatta araba o kadar eskiydi ki sigortası yok, muayenesi yok, hatta freni bile yoktu. Bir gün uğraştım ve arabayı durdurmak için direksiyonu kaldırımın kenarına kırarak park etmek zorunda kaldım. Ben 2011'den beri satış işindeyim ve ehliyeti olmayan bir satış elemanı sektörde iş bulamıyor. Oradan ayrıldım ve Hatay'daki eski işverenimi aradım. Patronum bunu duyunca, 'Ben ... şirketinin sahibi olan

ile konuşacağım. Senin için onların bölge müdürüyle konuşacağım. Oraya git ve çalışmaya başla' dedi. Gerçekten de iki gün sonra haber geldi ve OSTİM'deki ofislerinde çalışmaya başladım. (Ankara 4, erkek, Hatay)

Bu katılımcı maaş oranından memnun olmasa da, on yılı aşkın bir süredir çalıştığı sektörde kalmanın kendisi için ne kadar önemli olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bu durumda, sosyal bağlantılar, sosyal ağlarının gücü sayesinde daha yüksek statülü bir işe ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Bu ağlar, potansiyel işverenlere katılımcının kaynaklarının zenginliğini göstermiştir. Ayrıca, eski işvereni kişiler arası ilişkileri aracılığıyla sürece doğrudan dahil olduğu için aynı ağlar daha güvenilir kabul edilmiştir (Erickson ve Jacoby, 2003).

Sosyal ağların bir diğer önemli unsuru da, girişimcilerin iş fırsatlarını belirlemelerine, yeni fikirleri teşvik etmelerine, belirsizliği azaltmalarına ve serbest meslek maliyetini en aza indirmelerine yardımcı olan maddi destek ve piyasa bilgilerinin sağlanması yoluyla serbest mesleği kolaylaştırmasıdır (Allen, 2000). Bu durum, ticari bilgi, idari yardım ve iş uygulamaları için güvenilir ortaklar sağlayarak iş kurulmasına ve işletilmesine yardımcı olan kentsel sosyal sermayenin belirli yönlerinden yoksun olabilecekleri için depremzedeler için çok önemlidir. Ankaralı bir girişimci, Ankara'ya yeniden yerleşme ve iş kurma süreçlerinin tamamını yeğeniyle birlikte anlatmaktadır:

İşimizin potansiyeli orada olduğu için önce Aydın'a gittim. Birçok arkadaşımın, tanıdığımın Avrupa'ya gittiğini öğrendim ama ben vize başvurusu için geç kalmıştım. Kıbrıs'ta şansımı denedim ama yaşımdan dolayı beni istemediler. Daha sonra ailemi Ankara'da yeğenimin yanında bırakıp Libya'ya gittim ama paramın bir kısmını dolandırıcılara kaptırdım. Daha sonra Hatay'a döndüm ama ev ve çocuklar için okul olmadığı için Ankara'ya geri döndük. Yeğenim işimizi biliyor, bana yemeklerimizin burada popüler olacağını söyledi. Bu semte hiç gelmedim ama bana kiraların nispeten düşük olduğunu ve burada daha çok müşterimiz olacağını söyledi. (Ankara 9, erkek, Hatay)

Ancak, yalnızca akraba veya etnik kökene dayalı sosyal ağlara güvenmek de depremzedelerin sosyal entegrasyon sürecini zaman içinde sekteye uğratabilir (Green ve diğerleri, 1999). Bu ağlara aşırı güvenmeleri bazen onları ana akım ekonomide mevcut olan kaynaklardan izole etmektedir. Literatür, yerel işgücü piyasasına bir köprü sağlayarak hayatta kalanlara yardımcı olabilecek

akraba olmayan sakinlerle kurulan bağlantıların ekonomik entegrasyonu daha iyi kolaylaştırabileceğini öne sürmektedir (Fong & Ooka, 2002). Bu süreç aynı zamanda hayatta kalanların kültürel engellerin üstesinden gelmesine yardımcı olur ve daha iyi bir psikolojik entegrasyon sağlar. Akraba ve etnik bağlar çoğunlukla depremden etkilenen bölgeden ayrılmadan önce inşa edilen statü atfedilmiş bağlar iken, akraba olmayan yerleşik bağlar çoğunlukla göçten sonra ve kişisel ilişkilere dayalı olarak inşa edilmektedir.

3.3.2. Sosyal Uyum, İçerme ve Dışlama

Sosyal dışlanma, göreceli yoksunluk durumu ve bireyin toplumdaki katılımcı rolünün istem dışı olarak dışlanması olarak tanımlanmaktadır (Kuitenbrouwer, 2003). Depremzedelerin bu göreceli yoksunluk durumu, kötü barınma koşulları, kötü sağlık koşulları, gelir yaratma ve daha iyi istihdam olanaklarına erişimin yetersizliği ile karakterize edilmektedir. Depremzedeler uluslararası zorunlu göçe maruz kalmamış olsalar da, psikolojik durumları zorunlu göç tarafından şekillendirilmiştir ve bir dizi faktör nedeniyle kendilerini yabancılaşmış hissetmektedirler. Depremzedelerin psikolojik marjinalleşmesine katkıda bulunan ortak faktörler uyku bozukluğu, TSSB, kötü fiziksel sağlık, anksiyete, depresyon ve sosyal izolasyondur. Bu araştırma, afet sonrası bu tür olumsuz psikolojik sağlık koşullarının yanı sıra, ayrımcılık ve sembolik dışlanmanın da bir yere ve bir gruba ait olma ve işgücü piyasasına entegrasyon konusundaki kaygı ve endişelerini derinleştiren önemli unsurlar olduğunu göstermiştir.

Yıllardır bu işi yapıyoruz ama sanki ben piyasayı bilmiyormuşum gibi davranıyorlar. Çevremde [benzer] iş yapanlara bir işçiye günlük ne kadar ödediklerini soruyorum, bana 1000 lira civarında olduğunu söylüyorlar. Ben 1200 veriyorum ama yine de benden 1500 istiyorlar. Burada karşılaştığımız en büyük sorun insanların bizi nasıl algıladığı. Bize Suriyeli mülteciler gibi davranıyorlar. Paramızla geldik ama yine de bize mülteci muamelesi yapıyorlar (Ankara 9, erkek, Hatay)

Bu girişimci görüşmeci kendini dışlanmış hissetme nedenini açıkça ortaya koymasa da, etnik kökeni ve Türkçe lehçesi, yerel işgücü piyasasıyla etkileşimleri sırasında kendini yabancılaşmış ve dışlanmış hissetmesinin nedenlerinden birini ortaya koymaktadır. Öte yandan, bir restoranda

şef olarak çalışan bir başka katılımcı, sosyal uyum ve kapsayıcılığın bir göstergesi olarak, akraba olmayan sakinlerle bağ kurmanın depremzedeler için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Burada sabit bir [çalışma] rutini var. Şef gelir, bunu bilirim ve başka bir şey yapmam. Ama bulaşıkları bile ben yıkıyorum. Hatay'a gitmek için birkaç gün izin istedim. [Patronum] bana 'Al, bunu yol masrafı olarak al' dedi. Üç gün sonra aradım, 'Patron bitiremedim, birkaç güne daha ihtiyacım var' dedim. Bana 'Şefim, sen işini bitir ve gel, sen gelene kadar mutfağı kapatsak da fark etmez' dedi. Bu beni çok rahatlattı. Mesleğimden dolayı mı? Yoksa depremde yaşadıklarımın dolayı mı? Mesleğimden dolayı bana verilen bir önem olduğunu hissediyorum. Yani bir sahiplenme duygusu var. (AK-FG5, erkek, Hatay)

Ücretli işçi olarak başlayan bu göçmenin akraba olmayan bir vatandaşla etkileşimi, becerilerini işverenine göstermesi ve işverenin maaşını ve sosyal güvenlik giderlerini ödemeye devam ederken restoranın toplam gelirinin belirli bir yüzdesini kazandığı daha iyi bir anlaşma yapmayı başarması sayesinde daha iyi bir gelir fırsatına sahip olmasını sağlamıştır. Akraba olmayan bir çalışanın şefin ayrıcalıklı becerilerini kabul ettiği sembolik bir katılımdan yola çıkarak, bu katılımcı sadece daha iyi bir gelir fırsatına sahip olmakla kalmamış, aynı zamanda kültürel ve psikolojik entegrasyon sürecini de tamamlamıştır. Depremzedeler kültürel ve sosyoekonomik olarak kabul gördükten ve kendilerini akraba olmayan yeni sosyal ağlarının bir üyesi olarak gördükten sonra, çoğunun kırsal kökenlerine geri dönmeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Son olarak, sembolik içirme/dışlama özel sektörde çalışan katılımcılar için işgücü piyasasına entegrasyon açısından kritik önem taşıırken, başka şehirlere atanan kamu görevlilerinin hareketliliği üzerinde de kritik bir etkiye sahiptir. Önceki görevinden dolayı şehre aidiyeti olduğunu belirttiği için önce İzmir'e taşınan bir öğretmen, İzmir'de geçirdiği süre boyunca yaşadığı sosyal baskı nedeniyle Ankara'ya taşınmıştır.

Öncelikle depremin hemen ardından yaklaşan seçimler nedeniyle ciddi bir siyasi atmosfer oluştu. Bu siyasi atmosfer depremle ilgili bir şeye kilitleniyor. Mesela Malatya'dan... X partisinin bu kadar oy almasının sebebi olarak çeşitli şeyler görüyorlar [Malatyalılar]. Ama bunu bir araç olarak kullanarak depremzedelere yöneltmeye başladılar. Yani hükümetle aynı görüşleri paylaşmamalarına rağmen seçim sonuçlarından dolayı bizi suçladılar. (Ankara 5, erkek, Malatya)

Bu öğretmen bu sembolik dışlanma nedeniyle yer değiştirme ihtiyacı hissederken, Adanalı bir başka kamu görevlisi de hem dışlanma/içerilme hem de Adana'da kalma kararını şekillendiren benzer bir hikâyeyi paylaşmaktadır. Bu katılımcı iki kızını ve eşini kaybetmiştir. Adana'ya taşınıp yeniden çalışmaya başladığında, iş arkadaşlarının kötü bir niyetle değil, kendisinden uzak durmaya çalıştıklarını fark etmiştir.

Çünkü genelde insanlar çocuklarından, eşlerinden bahsederken ben gelince birden susmaya başladılar. Bu beni daha çok incitmeye başladı. Dışlandığınızı hissediyorsunuz. Aslında konuşmak istemiyorlar yani. Benim incinmemi istemiyorlar. Sonra yine bir sessizlik oldu. Ben 6 Şubat'ta ayrılmak istedim. Bana üç gün süre verdiler. Program olduğu zaman istediğim gibi ayrılıyorum. (AD-FG9, kadın, Adana & Hatay)

Bu vaka, sembolik içerme ve dışlama uygulamalarının depremzedelerin yeni iş ortamlarına uyum sağlamalarında nasıl merkezi bir rol oynadığını göstermekle kalmayıp, aynı zamanda hem kamu hem de özel sektör için "travmaya bilinçli işyeri eğitimi" ihtiyacını da ortaya koymaktadır. Hem işverenler hem de çalışanlar, davranış ve uygulamalarının içerme ve dışlama açısından nasıl hayati önem taşıyabileceğini anlamak için böyle bir eğitime ihtiyaç duymaktadır.

Deprem sonrası tanışıklıkla ilgili itici faktörlere ilişkin genel sonuçlar değerlendirildiğinde, Hatay'ın farklı ilçelerinden gelen insanların şehirlerini ve kendilerini evlerinde hissetmelerini sağlayan kozmopolit kültürel örüntüyü terk etme konusunda isteksiz oldukları sonucu tereddütlerle çıkarılabilir.

3.3.3. Oyun Değiştirici Olarak Kırsal-Kentsel Uygulamalar

İz sürme çalışmasının en kritik bulgularından biri, neredeyse tüm katılımcıların açık veya gizli bir şekilde göç hikayelerini, karşılaştıkları zorlukları ve gelecek umutlarını kırsal ve kentsel yaşam arasındaki bir ikilik üzerinden tartışmış olmalarıdır. Genel olarak depremzedeler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin, akraba ağlarının ve komünal yaşamın hâkim olduğu Türkiye'nin güneydoğusundan, önceki sosyal güvenlik ağlarına özlem duydukları daha rekabetçi ve hızlı kentsel yerlere göç etmişlerdir. Bununla birlikte, az sayıda depremzede, kırsal bir aşinalık ve aidiyet duygusuna sahip olabilmek için Adana gibi yakın bölgelere taşınmaya karar vermiştir. Kırdan kente göç edenler yeni kent yaşamına uyum sağlamada çeşitli sorunlarla karşılaşmakta, bu

da göç öncesi beklentiler ile göç sonrası gerçekler arasında bir uyumsuzluk yaratmaktadır. Katılımcıların çoğu, deprem öncesine kıyasla ekonomik olarak iyi durumda olsalar da, yaşam tarzlarıyla tamamen çelişen kentsel çalışma ve sosyal pratiklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Çünkü burada sosyal aktivite yok. Ankara'yı tıpkı bir arı kovanı gibi görüyorum. Arıların sabahın ilk ışıklarıyla çiçeklere uçuşması ve akşam kovana dönmesi gibi görüyorum. Bizim memlekette hafta sonları çalışmazdık. Burada ben sadece Pazar günleri izinliyim, eşim de Pazartesi günleri izinli. Dolayısıyla oturup birlikte bir şeyler yapmaya hiç vaktimiz olmuyor. Evimizde kampa, deniz kenarına ve pikniğe gittiğimiz farklı bir arkadaş çevremiz vardı. Burada bir araba almayı düşünüyorum ama sonra ne işe yarayacağını düşünüyorum. (AK- FG4, erkek, Hatay)

Depremzedeler de fırsat bulduklarında bu çelişkilerden yararlanmaktadır. Örneğin, kent yaşamının iş-yaşam dengesinden yakınan aynı katılımcı, eşi Ankara'da çalışmaya başladığında geleneksel cinsiyetçi toplumsal normları kırmaktan çok mutlu olmaktadır.

Buraya geldiğimde eşim çalışmaya başladı. Ona Hatay'da bir iş bulabilmek için 20 yıl boyunca çok mücadele ettim. Memleketimiz küçük olduğu için siyaset çok farklı işliyor. Benim bakış açım farklıydı ama sosyalleştığımız insanlar farklıydı. Hep 'bu gereksiz' diyorlar. Burada eşim 2 gün içinde iş buldu. (AK- FG4, erkek, Hatay)

Bu görüşü destekleyen analiz, özellikle genç kadınların kentsel pratikleri benimsediğini ve bu pratikleri, önceki kırsal ortamlarındaki geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden kopmak amacıyla kullandığını göstermektedir. Adana, bu bağlamda depremzedeler için eşsiz bir fırsat sunmakta olup, katılımcıların çoğu, kırsal-etnik aşinalık temelinde Adana'ya taşınma kararı almışlardır. Ancak, genç kadın katılımcıların bu süreçte geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden kopmanın tadını çıkarmalarına olanak tanınmıştır. Bu durum, kentsel alanın sağladığı fırsatların ve sosyal dinamiklerin, toplumsal cinsiyet normlarını yeniden şekillendirme potansiyelini ortaya koymaktadır.

Burada harita mühendisi olarak çalışmaktan keyif alıyorum. Şantiyede çalışmaktan keyif alıyorum. Mesela bir kadın için şantiyede çalışmak zor olabilir ama ben sahada olmayı seviyorum. Temiz hava almak hoşuma gidiyor. Depremden sonra hayattaki yerimi bulmuş gibiyim. Gaziantep'te mesela akşam sekizden sonra kimse dışarıda kalmıyor. Sanki şehir seksen yaşında gibi. Mesela [burada] gece 2'de bile

dışarı çıksam bekâr bir kadın olarak rahatça yürüyebileceğimi hissediyorum. O yüzden Gaziantep'e dönmeye çok hevesli değilim (Adana 4, kadın, Gaziantep)

Ama biliyorsunuz babam emekli olduğu ve ben de o dönemde çalışmadığım için, maddi olarak ihtiyacımız olacağı için çalışmaya başlamak istedim. Gerçek hayata adapte olmak için de çalışmak istiyordum, çünkü manevi olarak buna ihtiyacım vardı. Sabah kalkıp işe gideyim. İş yerinde farklı insanlar göreyim. Çünkü evde aynı konuşmalar aylarca devam edecek. Bunu bildiğim için çalışmak istedim. Açıkçası ben kendi memleketimin dışına çıkmak isteyen biriydim. Başka yerlere gidip farklı fırsatlardan yararlanmak isteyen biriydim. Şimdi geri dönmeyi düşünmüyorum, hayır. Uzun bir süre için de geri dönmeyi düşünmüyorum. Belki çok daha sonra, emekli olduktan sonra falan. (AK- FG6, kadın, Adıyaman)

Kırdan kente göçle ilgili literatür, kırdan kente göç edenlerin karşılaştığı temel zorlukların, modern sanayi toplumuna uyum sağlayarak yukarı doğru sosyoekonomik hareketliliğin nasıl sağlanacağı ve kır insanından kent insanına dönüşümün nasıl tamamlanacağı olduğunu göstermektedir. (Lu et. al. 2013, Yue et. al. 2013). Bu araştırmada kent ve kır arasındaki mücadelenin mevcut sosyoekonomik farklılık anlayışının ötesine geçtiği tespit edilmiştir. Araştırmanın örnekleminde, kır-kent ikilemi eğitim seviyesi ya da mesleğin kendisinden kaynaklanmamaktadır. Daha ziyade, temel sorun alanının kırdan kente göçün ortaya çıkardığı kültürleşme, yani depremzedelerin kent toplumuna yerleşmelerinin ardından yeni bir yaşam ve çalışma biçimine uyum sağlamaları olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kültürleşme, dış gruplardan gelen bireylerin, akraba olmayan yerleşik iç gruplarla sürekli olarak ilk elden temas kurdukları ve bunun sonucunda orijinal kültür kalıplarından değişiklikler ve çelişkiler yaşadıkları bir süreci ifade etmektedir (Redfield et. al. 1936). Adıyaman'dan iki katılımcı, Ankara'da yaşayan ve avukat olarak çalışan genç ve bekar bir kadın ile beden gücüyle geçimini sağlayan orta yaşlı bir erkek, kır ve kent arasındaki mücadelenin entegrasyon sürecinin altını nasıl çizdiğini açıkça tartışmaktadır:

Eskiden tütün yetiştirirdik. Topraklarımız zaten azdı. Sadece iki dönüm arazimiz vardı. İki dönüm daha kiralardık ve dört dönümümüz olurdu. Şimdi ne bileyim, bütün gün çalışıyorum. Açıkçası akşam eve geldiğimde sırtımda, midemde, başımda hissediyorum. Her zaman bir telaş var. Çok sıkı ve yoğun çalışıyoruz. (Adana 2, erkek, Adıyaman)

Adıyaman zaten küçük bir yer. İcra memurunu tanırırsınız ya da kâtibî tanırırsınız. Komşunuz olabilir, birinin kuzeni olabilir vesaire. Diyelim ki geç uyandınız ve sabah 09:00'da duruşmanız var. Kâtibî arayabilirsiniz: "Yeni uyandım ve gelemeyeceğim. Benimkinden önce başka bir dosya alabilir misiniz? Alın, ben geliyorum" diyebilirsiniz. Onlar hallederler, öyle bir şey yok. Burada adliyelerdeki kargaşadan dolayı asansör sırası için bile yarım saat bekliyorsun. Ya da mesela Adıyaman'da katipler bizi savcılarla keşfe çağırırlardı. "Hazırsanız bizimle gelin ya da arabanızla bizi takip edin" derlerdi. Burada Ankara'da bekledim bekledim bekledim. Sonra patronum keşifle ilgili ne olduğunu sordu, ben de beni çağdırmadıklarını söyledim. "Neden arasınlar ki?" diye sordu. Bizde [Adıyaman'da] çok fazla resmiyet yoktu. Müşterilerimiz zaten uzaktan bir akraba ya da komşu gibiydi. Bir çay içmek için ofisime gelirlerdi. Görüşme için randevu ya da ücret yok (AK-FG2, kadın, Hatay)

Depremzedelerin kentsel yeni ortamlarına sosyoekonomik entegrasyonu üzerinde sadece kentsel çalışma pratiklerinin olumsuz bir etkisi yoktur. Bu, iş molasında bir kahve içmek kadar basit olabilir ve kır-kent ikilemini derinleştirebilir.

Biz Hatay'da kırsal kesimde yaşıyorduk. Mesela biz çok sıcakkanlı insanlarız. Akdeniz insanı olarak daha samimiyiz. Bir şeyleri paylaşmayı severiz. Ama maalesef İç Anadolu'da bu böyle değil. Bu konuda birbirimizden çok ayrıyız. Bir gün [Hatay'dan] kahve yaptım ve insanları kahve molası için bir araya topladım. Ertesi gün [müdür tarafından] azarlandım: 'Sen kimsin? Neden insanlara kahve getiriyorsun? Neden insanlarla bu kadar samimisin? Böyle bir sorun yaşadım (Ankara 1, erkek, Hatay)

Yeni iş yerinde daha iyi maaş ve çalışma koşullarına sahip olan üniversite mezunu bu katılımcı, kültürleşmenin göç ortamında olduğundan daha büyük bir sorun haline gelebileceğini göstermektedir. Bu göç modeli zorunlu göç özelliklerinin çoğunu temsil ettiğinden, kültürel entegrasyonun genel bir sosyoekonomik entegrasyon için ne kadar merkezi olduğunu anlamayı gerektirmektedir. Modern kent toplumundaki yaşam ve çalışma tarzı geleneksel kırsal toplumdan tamamen farklıdır ve kent toplumunun yeni bir kültürel öğrenme süreci önemli ve gereklidir.

Sosyoekonomik entegrasyon kültürel entegrasyondan sonra gelir ve bize entegrasyon sürecinin olgunlaştığını ve daha da ilerlemeye hazır olduğunu gösterir. Psikolojik entegrasyon göçmen entegrasyonunun nihai noktasıdır. Bu bağlamda psikolojik entegrasyon, göçmenlerin akrabaları olmayan yerleşiklerle ve genel olarak ev sahibi toplumla duygusal bağlar kurmaya başladığı aşamayı ifade eder. Eğer depremzedeler kendilerini ev sahibi topluma ait hissetmiyorlarsa ya da kendilerini bu toplumun bir üyesi olarak görmüyorlarsa, yeni ortamlarında daha iyi iş olanaklarına sahip olsalar bile yeni ortamlarına tam olarak entegre olamazlar. Gelir ve istihdam fırsatlarının eşitliğine yansıyan işgücü piyasası entegrasyonunu, ev sahibi toplumla yatay sosyal ilişkilerin artması olarak anlaşılması gereken sosyal entegrasyon takip etmelidir.

Bu verilerin ve depremzedelerin yaşadıkları zorlukların kent-kır ikilisi üzerinden alternatif bir okuması bize, önceki ortamları geleneksel/korporatist refah rejimini temsil ederken, yeni ortamlarının insani ihtiyaçlarının metalaştırılmasıyla şekillendiğini göstermektedir. Bu sistemde insanlar, aile yardımlarının anneliği ve gündüz bakımını teşvik ettiği ve benzer aile hizmetlerinin az gelişmiş olduğu geleneksel aile yapısının korunmasına güçlü bir şekilde bağlıdır (Esping-Andersen 1990, 27). Bu tür bir sosyal güvenlik ağının yokluğunda, hayatta kalanlar bu ihtiyaçlarını karşılamak için yalnızca maddi varlıklarına güvenmek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak, neredeyse tüm katılımcılar daha fazla para kazanma ihtiyaçlarının arttığını ve hatta bazı durumlarda daha önce işsiz olan kadınların iş gücüne katıldığını vurgulamıştır. Başka bir deyişle, daha önce geniş aileleri tarafından sağlanan ihtiyaçlarının metalaşması, depremzedelerin piyasa güçleriyle etkileşim kurma biçimlerini değiştirmiştir.

4. Genel Sonuç

Genel olarak bu izleme çalışması, depremde kurtulanların yeni bir ortamda işgücü piyasasına entegrasyonunun ekonomik gerçeklerin yanı sıra sosyal, kültürel ve psikolojik faktörlerle nasıl karmaşık bir şekilde bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır. Bu araştırma, işgücü piyasası analizinin niceliksel anlayışını, gerçekliğin daha iyi ve bütüncül bir resmini sunacak niteliksel yöntemlerle tamamlama ihtiyacını göstermektedir. Bu bağlamda, bu izleme çalışmasında sunulan analiz ve tavsiyelerin, afet sonrası işgücü piyasası entegrasyonu için genel bir kılavuz sunmak yerine, daha çok afetzedelerin derinlemesine deneyimlerine ve piyasa güçleriyle etkileşimlerine odaklandığını anlamak önemlidir. Çalışmanın bulguları bu perspektif ışığında yorumlanmalı ve spesifik konulara

veya sektörlere atıfta bulunulmaması, bu alanlarda gelişime yer olmadığının bir göstergesi olarak algılanmamalıdır.

İlk olarak, neredeyse tüm katılımcılar göç yerlerine, yerleşim tercihlerine ve iş arama süreçlerine karar verirken büyük ölçüde sosyal ağlarına güvenmişlerdir. Önceki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışıldığı üzere, sosyal ağlar katılımcılarımız için hayati önem taşımaktadır. Analizimiz, depremzedelerin gittikleri şehirdeki sosyal ağlarının gücünün, zorluklarla karşılaşp karşılaşmayacaklarının ya da kolay bir yerleşime sahip olup olmayacaklarının temel göstergesi olduğunu göstermektedir. Katılımcıların gittikleri şehirdeki sosyal ağları ne kadar güçlüyse, işgücü piyasasında iş bulma şansları da o kadar yüksektir. Araştırmanın ilgili bir bulgusu da göç öncesinde gittikleri şehirde hiçbir sosyal bağı olmayanların göç ve yerleşme süreçlerinde farklı bir sosyal ağ türüne dayandıklarıdır. Sosyal medya ağları üzerinden oluşturulan sosyal ağlar, bu grubun kişisel sosyal ağ eksikliğini telafi etmiş ve depremden sonraki ilk altı ay boyunca fırsat bulmalarına yardımcı olmuştur. Ancak bu grubun yaşadığı en büyük sorun, bu ağların bir süre sonra hızla yok olmasıdır.

Bu bağlamda sosyal medya ağlarına dahil olan depremzedelerin becerilerine dayalı iki farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. İşgücü piyasasında talep edilen becerilere sahip olan ilk gruptaki katılımcılar, düzenli iş arama faaliyetleriyle piyasadaki konumlarını test etmiş ve bu arada bu geçici sosyal destek mekanizmalarının ortadan kalkmasıyla birlikte, artan düzeyde akraba dışı yerleşik nüfus etkileşimine maruz kalmışlardır. Bu grup yüksek düzeyde sosyal ve işgücü piyasası entegrasyonu göstermiştir. Literatürde de belirtildiği üzere, bu grup tam entegrasyon yolunda önemli ilerleme kaydetmektedir. İstihdama yönelik becerilerden yoksun olan ikinci gruptaki katılımcılar ise sosyal medya ağları aracılığıyla edindikleri destek mekanizmalarının ortadan kalkmasının ardından ciddi bir psikolojik gerileme göstermiştir. Bu gerileme önemli ölçüde psikolojik marjinalleşme olasılığına yol açmaktadır. Özellikle bu gruptaki Hataylı katılımcılar, geri dönmeyi de uygulanabilir bir seçenek olarak görmedikleri için kendilerini kapana kısılmış hissetmektedir. Kamu politikalarına duydukları güvenin aksine, yeni bir iş bulma konusunda herhangi bir kurumsal destek ya da teklifle karşılaşmamışlar, sosyal ağlara ve sivil toplum kuruluşlarına güvenmişlerdir. Depremden sonraki ilk aylarda devletin acil durum müdahalesi, kamu politikalarının afetzedeleri korumasına yönelik daha güçlü bir güven yaratmış gibi görünmektedir; ancak uzun vadeli sosyo-ekonomik toparlanma müdahalesi bu ilk performansın gerisinde kalmıştır. İşgücü piyasasının toparlanması bu uzun vadeli toparlanma kategorisinde algılanabilir

ve BM ve STK'lar da dahil olmak üzere kalkınma ortaklarının bu konuda devleti desteklemesine daha fazla ihtiyaç duyulacaktır.

İlk bulgunun ardından, Hataylı depremzedelerin sayısının resmi verilerin gösterdiğinden daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. İlk başta bunu bir örneklem yanlılığı olarak düşünürken, daha fazla çaba sarf ettikten sonra, Hataylı depremzedelerin Hatay'a dönmeyi uygun bir fırsat olarak görmediklerini fark edilmiştir. Bu inançsızlığın altında yatan neden, sadece eğitim, barınma ve istihdam olanaklarının yetersizliği gibi ölçülebilir faktörlerle tam olarak anlaşılamaz. Bu grup, depremin fiziksel ve duygusal yıkımını çocukluklarının, kimliklerinin ve kültürlerinin kaybına atıfta bulunarak göstermeyi tercih etmektedir. Bu grup özellikle yeni ortamlarındaki kentsel sosyal ve çalışma pratiklerini kendi kültür ve geleneklerine bir aykırılık olarak deneyimlemekte ve bu psikolojik ötekileştirmenin bir sonucu olarak sosyal ve çalışma hayatlarında daha savunmasız hale gelmektedirler. Sonuç olarak, bu psikolojik ötekileştirme hem entegrasyonlarını hem de sağlıklı kentsel gelişim fırsatlarını engellemektedir. Ne geri dönebildikleri ne de yeni ortamlarına entegre olabildikleri ve içlerinde büyüyen kızgınlık psikolojik marjinalleşmelerini daha da artıracığı için politika önerileri tasarlanırken bu grubun özel ihtiyaçlarının belirlenmesi ve tanınması zorunludur. Bulgulara göre, sosyoekonomik entegrasyonun kültürel entegrasyondan sonra gelir; entegrasyon sürecinin olgunlaştığını ve daha da ilerlemeye hazır olduğunu gösterir.

İşgücü piyasasına entegrasyonda yaşanan zorluklar, farklı işçi profillerinin deneyimlerinde de izlenebilmektedir. Depremlerden sonra işlerini kaybeden kişilerle ilgili iki farklı profil ortaya çıkmıştır: ücretli çalışanlar ile küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri. İşgücü piyasası ihtiyaçları, önceki iş deneyimleri açısından farklılık göstermektedir. Ücretli çalışanlar, şirket çalışanları ve KOBİ çalışanları, çalışma koşullarına alışkın oldukları için yeni iş piyasasına uyum sağlamaları nispeten daha kolaydır. Ancak KOBİ sahipleri, iş bulma ve çalışma koşullarına uyum sağlama konusunda zorluklar yaşamaktadır. Dolayısıyla, işverenlerin kurumsallaşma düzeyleri ve ölçekleri, işverenler tarafından işçilere sunulan mevcut çözümlerde değişikliklere yol açmaktadır. Ayrıca, daha büyük, resmi işletmelerin, çalışanları için kısa çalışma ödeneği gibi kamu sübvansiyonlarından ve iş tutma programlarından muhtemelen daha iyi yararlanabilecekleri de unutulmamalıdır.

Ücretli çalışanların ve işyeri sahiplerinin işgücü piyasasına yeniden entegrasyonunda çeşitli zorluklar bulunmaktadır. İlk grup ücrete dayalı "çalışma" koşullarına alışkın olduğu için yeni ortama uyum sağlamaları daha kolay olabilir. Öte yandan, KOBİ'ler gibi işyeri sahipleri, işlerini

sürdürebilmeleri için kendilerine anında finansal destek ve diğer imkanlar sağlanmadığından, "ücrete dayalı çalışma koşullarında" hayatta kalma konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bu nedenle, eski küçük girişimcileri işveren ya da işçi olarak işgücü piyasasına yeniden entegre etmek için çeşitlendirilmiş stratejilere ihtiyaç vardır. Onlara, "işçi" pozisyonlarına hazır ve aşına olan eski ücretli işçilerle aynı muamele yapılmamalıdır. Önceki niteliklerini işgücü piyasasına aktarmak için özel beceri ve istihdam edilebilirlik programlarına ihtiyaçları vardır. Yeniden beceri kazandırma programları ve girişimcilik programlarının bu açıdan dikkatle tasarlanması ve uygulanması gerekecektir. Bu kişilerin tespit edilmesi, profillerinin çıkarılması da kamu otoritesi için bir başka eylem alanıdır. Tedarik zincirlerini ve tüketicilerini kaybeden işletme sahipleri, yeni yerleştikleri illerde işverenlerin iş dünyası üyelik örgütlerinden kurumsal destek alma konusunda bürokratik engellerle karşılaşmaktadır. Bazı işletme sahipleri için e-ticaret bir başa çıkma mekanizması olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, iş dünyası üyelik örgütlerinin üyelerine finansal destek sunması önerilebilir. Ayrıca, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının tedarik zinciri ve e-ticaret eğitimlerini sürdürmek için bir iş ağı kurması işletme sahiplerini güçlendirecektir. Bu araştırmadaki her bir vaka farklı düzeylerde dezavantaj yaşarken, katılımcıların sistematik bir analizi söz konusu olduğunda, eşini kaybeden ve çocuk bakımını tek başına üstlenmek zorunda kalanlar en dezavantajlı grup olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet merceğinden yapılan bir analiz, bu gruba mensup kadın ve erkeklerin işgücü piyasasıyla etkileşimlerinde farklı toplumsal cinsiyete dayalı zorluklarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Her şeyden önce, eşlerini kaybeden kadınlar hayatlarında ilk kez gelir elde etme sorumluluğunu üstlenirken, çoğunun daha önce iş deneyimi bulunmamaktadır. Bir görüşmeciye göre, Ankara'da sadece bir sosyal medya grubunda sayıları yüzlerle ifade edilen bu kadınlar, literatürde belgelenmemiş bazı benzersiz işgücü piyasası dezavantajlarına sahiptir. En büyük dezavantajlarından biri, çalıştıkları sırada farklı bir şehirde çocuk bakımını destekleyecek güçlü sosyal ağlarının olmaması. Bir diğer önemli husus da bu kadınların işgücü piyasasında sınırlı iş imkanlarına sahip olmalarıdır ki bu da genellikle kadınları mutfak ve temizlik gibi hizmet sektörü işlerine yönlendiren geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Üçüncüsü, eşlerini kaybettikten sonra kırılganlıklarının artması, işgücü piyasasında kayıt dışı istihdam şansını artırmaktadır. Öte yandan, eşlerini kaybeden erkekler, sevdikleri birini kaybetmenin etkisinin yanı sıra bir erkeklik krizi de yaşamaktadır. Bu erkekler, eşlerinin kaybıyla birlikte değişen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine karşı bir meydan okumayla karşı karşıya kalmaktadır. Daha önce bu erkekler sadece evin geçimini sağlayan kişi

rolünden sorumluyken, şimdi daha önce hiç aşına olmadıkları bir alan olan çocuk bakımı ile mücadele etmektedirler. Bu erkekler çocuklarının refahı konusunda derin endişeler taşımakta ve aranan becerilere ve yılların deneyimine sahip olmalarına rağmen mümkünse aktif olarak iş aramamaktadır. Bu grubun işgücü piyasasına entegrasyonu için kanıta dayalı politika önerileri sadece bu en dezavantajlı grubu desteklemekle kalmayacak, aynı zamanda çocuklarının entegrasyon fırsatlarını da artıracaktır. Bir sonraki bölümde bu gruba yönelik daha detaylı tavsiyeler ve potansiyel müdahaleler yer almaktadır.

Bu araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, işgücü piyasasında afet odaklı travma-bilinçli bakımın bulunmaması ve Türkiye'de hem kamu hem de özel sektörde travma-bilinçli bakımın uygulanmasına yönelik acil ihtiyaçtır. Kritik olarak, bu araştırmanın içeriği ve kapsamı depremzedeler ve onların yerel işgücü piyasalarındaki deneyimleri olsa da Türkiye'nin genel çalışma ortamı bu yaklaşımdan çok faydalanabilir çünkü ülke genel olarak doğal afetlerin olumsuz etkilerine karşı hazırlıksızlıktan muzdariptir. Katılımcılarımız bu durumun özellikle karşılaştıkları sorunları daha da ağırlaştıran ve çaresizlik duygularını artıran ciddi olumsuz etkilerine dikkat çekmiştir. Yıllardır aktif olarak iş piyasalarında çalışan bazı katılımcılar, özellikle depremin ruh sağlıkları üzerindeki olumsuz etkisinin belli bir dönemden sonra işverenleri veya yöneticileri tarafından göz ardı edilmesinden ve önemsenmemesinden duydukları rahatsızlığı dile getirmektedirler. Öte yandan iş arayanlar, travmatik deneyimlerinin iş arama sürecinde istihdam görevlileri tarafından göz ardı edilmesinden yakınmaktadır. Travma-bilgilendirilmiş bakım kavramı kavramsal olarak son yirmi yılda ortaya çıkmıştır ve sıklıkla daha da gelişmektedir. Özellikle işgücü piyasalarında travma bilinçli özen eksikliği görülmektedir. Buradaki en önemli nokta, işgücü piyasasında travma odaklı bakımın klinik bir müdahaleye atıfta bulunmadığı, daha ziyade "travmadan etkilenmiş insanlara güvenlik, şefkat sağlayarak ve yeniden travmatizasyondan dikkatli bir şekilde kaçınarak görmenin ve yanıt vermenin bir yolu" olduğudur (International Employee Assistance Professional Association, 2020) Politika önerileri bölümü, kavramı daha ayrıntılı olarak açıklayacak ve deprem bağlamımızda uygulama alanları sunacaktır.

Depremzedelerin bir yerden başka bir yere taşınmalarının farklı yollarını ve itici ve çekici faktörleri tartışmış olsak da politika değişikliği yoluyla çok daha basit bir çözüm sunduğu için bir faktörü ayrı ayrı tartışmaya şiddetle ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz. Depremin ilk anından itibaren, depremzedelerin çoğunun göç kalıpları ve işgücü piyasası ilişkileri, kendilerinin ya da yakınlarının yaşadığı sağlık sorunlarından büyük ölçüde etkilenmiştir. Bir yıl sonra bile birçok depremzedenin

işgücü piyasasına entegrasyonu sağlık hizmetlerine erişimleri ile yakından ilişkilidir. Birçok erkek katılımcı, kendi sağlık sorunları için sık sık kontrole gitmek zorunda kaldıklarını ve bu durumun iş piyasasında iyi karşılanmayacağını vurgulamıştır. Benzer şekilde, eşleri veya çocukları sağlık sorunları yaşayan erkekler, sık sık hastaneye gitmeleri nedeniyle düzenli ve resmi iş olanaklarının kısıtlı olduğuna inanmaktadır. Bu konuyla ilgili bir diğer kritik husus, kırsal kesimden kente göç etmiş ailelerde erkeklerin eşlerinin veya kızlarının evden yalnız çıkmasını istememeleridir. Bu erkekler, işgücü piyasasında talep edilen mesleki becerilere sahip olmalarına ve iş bulma şansları çok daha yüksek olmasına rağmen, işgücü piyasasına gönüllü olarak katılmayı reddetmekte ve bunun yerine kızlarına/eşlerine hastane/okul ziyaretlerinde eşlik etmektedirler. Bu erkekler, kentsel pratiklerin ve metropol kentlerin büyüklüğünün geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri anlayışlarını aştığını hissetmekte ve bu durum kaygı yaratmaktadır. Bu konu diğerlerine kıyasla daha karmaşık görünse de daha incelikli ve çok yönlü bir müdahalenin bu sorunu çözeceğine inanıyoruz. Bu konudaki müdahale araçlarından biri de farklı sosyokültürel ve ekonomik geçmişe sahip toplulukların toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi olmalıdır. Raporun ilerleyen bölümünde önerilerimizi detaylı olarak paylaşacağız.

Son olarak, izleme çalışması, depremzedelerin ruhsal ve fiziksel durumlarının yeni iş sağlığı ve güvenliği risklerini nasıl ortaya çıkardığını göstermektedir. Tüm katılımcılar, sadece kendileri için değil çevrelerindeki kişiler için de risk oluşturan psikolojik ve/veya fiziksel bir durum yaşamaktadır. Yeni bir şehre ve işe yerleşirken, işverenler veya yöneticileri, yaşadıkları yıkıcı deneyimlerden sonra ortaya çıkabilecek olası sorunları hesaba katmamışlardır. Hayatta kalanlar, daha önce deneyim sahibi olmadıkları araç kullanma, muhasebe, ağır yük kaldırma, makine kullanma gibi sürekli odaklanmayı gerektiren işlerde çalışmaktadır. Her durumda katılımcılar, zihinsel ve fiziksel durumlarının kendileri için nasıl riskli durumlar yarattığına sıklıkla atıfta bulunmuşlardır. Araştırma bulguları, işgücü piyasası aktörlerinin yıkıcı sonuçlar doğurabilecek bu durumu göz ardı ettiğini göstermektedir. Bu konu, travma konusunda bilinçli bakım eksikliği ile benzer bir zorluk teşkil etmekle birlikte, insan hayatına yönelik yakın tehdidi nedeniyle iş sağlığı ve güvenliği konuları kapsamında da incelenmelidir.

5. Politika Önerileri

Politika önerileri, araştırmanın güçlü yönleri ve sınırlılıkları dikkate alınarak uygulamalı bir yaklaşım benimsenerek hazırlanmıştır. Mevcut saha araştırmasının ve ampirik bulguların, kamu politikalarının oluşturulmasında karar vericilere değerli içgörüler sağlamada faydalı olacağını öngörüyoruz. Bu politikalar sadece afetzedeler için insana yakışır iş koşullarının iyileştirilmesini değil, aynı zamanda depremde etkilenen bölge ve sektörlerde ekonomik iyileşmeyi de teşvik edebilir. Araştırma sürecinden elde ettiğimiz içgörüler, politika yapıcılara depremzedelerin farklı ihtiyaç ve isteklerini etkili bir şekilde ele alan hedefli müdahaleler tasarlamaları için değerli bilgiler sağlamamıza olanak tanımaktadır. Özellikle, işgücü piyasası literatüründe sunulan toplumsal cinsiyet körü analitik çerçevelerin üstesinden gelmek önemlidir ve bu izleme çalışmasının temel çıktılarından birinin, toparlanma ve rehabilitasyon boyunca tüm politika döngülerinde toplumsal cinsiyet duyarlılığının ana akımlaştırılmasının önemini vurgulaması olduğuna inanıyoruz.

Bu bölümde, veri analizinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için toplanan verilerin zaman ve mekân üzerindeki güçlü yansımalarını analiz etmeyi amaçlıyoruz. Politika önerilerini ampirik kanıtlara ve ilk elden anlatımlara dayandırarak, mevcut literatürün yanılgılarının ötesine geçmeyi ve müdahalelerin depremlerden etkilenen herkesin ihtiyaçlarına ve gerçeklerine göre uyarlanmasını sağlamayı umuyoruz. Bu bağlamda, bu bölümde öncelikle kısa vadede depremzedeler üzerinde daha büyük etkisi olan daha acil konulara odaklanılacak, daha sonra ise sadece depremzedeleri değil, afete hazırlık ve işgücü piyasasını da ilgilendiren daha karmaşık konular ele alınacaktır. Ayrıca, depremin hemen sonrasında önem arz eden ancak şu anda geçerliliğini yitirmiş olan 'ders çıkarılmış' bulguların önemini de vurgulamak istiyoruz.

5.1. Sağlık Hizmetleri

Depremzedelerin işgücü piyasasına entegrasyonunu ve refahını etkilemeye devam eden en önemli sorunlardan biri, hanelerindeki sağlık ihtiyaçlarıdır. Depremzedeler üzerinde olumsuz etkisi olan birkaç farklı örüntü tespit ettik. İlk örüntü, depremde sonra fiziksel veya psikolojik sorunları olan katılımcıları temsil etmektedir. Bu depremzedeler ya işgücü piyasasına aktif olarak katılmamakta ya da sağlık sorunlarıyla birlikte çalışmaya devam etmek için ellerinden geleni yapmaktadır. Her iki durumda da bu gruptaki katılımcılar tıbbi durumları nedeniyle aynı sektörde/işte çalışmakta

zorlanmaktadır. Ayrıca; hem çalışan hem de çalışmayan katılımcılar kararlarını işgücü piyasasına ilişkin algılarına dayandırmıştır. Katılımcılar, koşulları nedeniyle işgücü piyasasındaki değerlerinin azaldığına inanmaktadır. Bu durum, hanelerinde sağlık sorunu yaşayan kişilere birincil derecede bakan katılımcılar için de yinelenen bir temadır. Onlara göre hiçbir çalışan, aile üyelerini hastaneye götürmek için sürekli izin isteyen birini işe almak istemeyecektir. Konu esas olarak sağlık alanında kalsa da etkileri yaygındır ve depremzedelerin yeni ortamlarına ekonomik entegrasyonunu doğrudan etkilemektedir. Kendilerinin ve/veya ailelerinin sağlık ihtiyaçları için zaman ayırması gereken depremzedeler için esnek çalışma düzenlemelerine ihtiyaç vardır. Bu nedenle, bu hassas gruba odaklanan çok ortaklı bir müdahalenin sadece refahlarını ve sosyal entegrasyonlarını değil, aynı zamanda işgücü piyasasına entegrasyonlarını da artıracığını savunuyoruz.

5.1.1. Sağlık Hizmetlerinin Haritalandırılması ve Depremzedeler için Sağlık Hizmetlerinin Erişilebilirliğinin Artırılması

Öncelikle, analizimiz, ülke içinde yerinden edilmiş depremzedeler için yeni ortamlarında sağlık hizmeti fırsatlarının belirlenmesine ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Sağlık Bakanlığı ve Belediyeler hasta nakli ve evde bakımla ilgili gelişmiş hizmetlere sahiptir, ancak araştırmamız depremzedelerin bu hizmetlere erişimde sorunlar yaşadığını göstermektedir. Depremzedelerin mevcut sağlık hizmetlerine erişiminin güçlendirilmesi, bu sorunun en azından bir kısmının ele alınması için etkili ve sonuç alıcı bir yöntem sağlayacaktır. Bu öneri neredeyse hiç yeni kaynak ya da kapasite geliştirme gerektirmemekte, sadece farklı paydaşlar arasında güçlü bir koordinasyon gerektirmektedir. Bununla birlikte, depremzedeler için oldukça değerli sonuçlar doğuracaktır.

Hedef Grup

Öncelikli amaç, günlük yaşamları veya sağlıkla ilgili konularda aile üyelerine bağımlı olan depremzedelere ulaşmaktır:

- Kronik hastalığı olan depremzedeler
- Hastaneden taburcu olan ve tedavilerine devam etmesi gereken depremzedeler.
- Fizik tedavi veya psikolojik danışmanlığa ihtiyaç duyan ancak bu hizmetleri evlerinin dışında sürdüremeyen bireyler.

Müdahalenin Hedefleri

- Depremzedelere sağlık ve sosyal destek sağlamak.
- Kesinti olmadan sağlıklı iyileşme sağlayın.
- İyileşme sürecini hızlandırın.
- Hedef grubun işgücü piyasasına entegrasyonunun artırılması.
- Depremzedeleri güçlendirmek ve yaşam alanlarının sağlık standartlarına uygun olmasını sağlamak.

5.2. Travma Bilinçli Çalışma Ortamı

Travma bilinçli bakım, depremden kurtulanların deneyimlerinin derinliğini anlamak ve kurtulanların kısa ve uzun vadeli refahı için uygulama yolları bulmak açısından kritik öneme sahip, yeni gelişen bir alandır. Analizimiz, katılımcıların çoğunun depremin akut travmatize edici olaylarına maruz kalmalarının ardından travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) semptomları geliştirdiğini göstermektedir. Bu belirtiler dehşet ve çaresizliğin yeniden yaşanmasını; travmayı hatırlatabilecek ipuçlarından kaçınmaya odaklanmayı, konsantrasyon ve odaklanma sorunlarını ve abartılı irkilme tepkisini içermektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 1994). TSSB'nin etkisi uzun süreli olabilir ve hatta beyin aktivitesi üzerinde kesin bir etkiye sahip olabilir. New York'ta 11 Eylül'den kurtulanlara odaklanan bir çalışma, olaylardan tam beş yıl sonra bile kurtulanların beyin tehdit algılama sistemlerinin aşırı aktif olduğunu ortaya koymuştur (Ganzel et. Al., 2007). Stresin kişinin iş hayatı üzerinde de korkunç bir etkisi vardır. Bu, çoğu işveren ve politika yapıcı için yeni bir dönem olsa da bu yaklaşımın işyerlerinde ve daha geniş işgücü sisteminde ön plana çıkarılması önemlidir.

Bu izleme araştırmasında ortaya çıkan en yaygın temalardan biri, neredeyse tüm katılımcıların işgücü piyasası ile olumsuz bir etkileşim yaşamış olmasıdır. Analizimiz, depremden kurtulanların travma kaynaklı iş deneyimlerinin vurgulanmasına acil bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Bu deneyimler bize özel/kamu sektörlerinde, resmi/gayri resmi işlerde çalışan ya da aktif olarak iş arayan depremzedelerin TSSB düzeylerine bağlı olarak işgücü piyasasıyla mücadele ettiklerini göstermektedir. Kritik olarak, bazı durumlarda bu mücadele işverenlerin/yöneticilerin/iş arkadaşlarının davranış ve tutumlarından kaynaklanırken, bazı durumlarda daha sistematiktir. Ancak her iki durumda da depremzedelerin travmatik deneyimleri ve bunların etkileri ya önemsenmemekte ya da tamamen göz ardı edilmektedir. Özellikle konsantrasyon ve odaklanma

sorunları ile mücadele edenler iş kazalarına doğrudan açıktır. Sonuç olarak, depremzedelerin deneyimlerine dayalı travma bilinçli müdahaleler yapılmadan geliştirilecek herhangi bir politika eksik kalacaktır. Ayrıca, afete daha hazır bir işgücü için bu deneyimlerin daha geniş bir kitleye aktarılması gerekmektedir. Analizimiz ışığında, birbiriyle kesişen iki düzeyde politika önerileri olması gerektiğine inanıyoruz; bireysel ve yapısal. Özellikle, afetlerden sonra kamu atama ve hareketlilik mevzuatının gözden geçirilmesine acil ihtiyaç vardır. Ayrıca, istihdam hizmetleri, istihdam büroları, danışmanlık ve iş eşleştirme hizmetleri, potansiyel çalışanlarının travma sonrası deneyimleri hakkında bilgilendirilmelidir.

Son olarak, ruhsal durumları ve TSSB'nin etkileri mesleki tehlikelerle karşılaşma ihtimallerini artırdığından, travma bilinçli bir işgücü piyasasının yokluğu depremzedeler için önemli riskler oluşturmaktadır. Bir zamanlar rutin olarak yaptıkları işlere konsantre olmakta zorlanan depremzedeler, genellikle sürekli odaklanma gerektiren işlerde çalışmakta, bu da onları iş sağlığı ve güvenliği tehlikelerine maruz bırakmaktadır. İşe, çalışma ortamına ve iş için gerekli makinelere aşina olsalar bile, odaklanma eksikliği ve hissizlik onları tehlikeye atmaktadır. Bu nedenle, iş sağlığı ve güvenliği mevzuatı, afet sonrası travmanın etkisini de kapsayacak şekilde gözden geçirilmelidir.

5.2.1. Travma Bilinçli İnsan Kaynakları Eğitim Modülü

TSSB, kişinin bireysel olarak yaşayabileceği bir şey değildir. TSSB semptomları yaşayan çalışanlar konsantrasyon ve odaklanma, iş arkadaşlarıyla iletişim kurma ve etkili çalışma konularında sıkıntılar yaşamaktadır. Ayrıca iş yerinde düşük üretkenlik ve yaratıcılık seviyeleri göstermektedirler. Stres, aktif olarak iş arayanları ve iş eğitimi programlarına katılanları da olumsuz etkilemektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek için istihdam uzmanlarına yönelik bir eğitim modülünün hazırlanmasının acil bir ihtiyaç olduğunu savunuyoruz. Ancak, aşırı akademik ve teknik eğitim hazırlamak yerine, öncelikle işgücünün temsilcileriyle tartışmak çok önemlidir. İşgücü temsilcilerine yönelik olarak, depremzedelerin işgücü piyasasındaki etkileşimlerine ilişkin deneyimlerinden yola çıkarak travma ve travmanın çalışanlar ve iş arayanlar üzerindeki etkilerinin anlatılacağı bir çalıştay düzenlenmesini öneriyoruz. İkinci bir strateji ise, neyin işe yaradığını gösteren vaka çalışmalarından olası strateji ve uygulamaları derlemek olacaktır. Ayrıca, bu çalıştay sırasında işveren perspektifi ile travma uzmanları arasında simbiyotik bir ilişki kurulması kritik önem taşımaktadır. Travma bilinçli/travmaya duyarlı işyeri yönetiminin uygulanması, işveren

perspektifinin güçlü bir şekilde desteklenmesini ve anlaşılmasını gerektirir. İşyerinde travma bilinçli yönetimin uygulanmasına yönelik mevcut çabalar, bu iki taraf arasındaki kopukluğun bir nedeni olarak başarısız olma eğilimindedir, çünkü işverenler genellikle bu eğitimleri aşırı teknik bulmaktadır. Ancak bu simbiyotik deneyimden sonra genel kullanıma yönelik bir eğitim modülü hazırlanmalıdır.

Hedef Grup

- Kurumsal şirketlerden insan kaynakları yöneticileri,
- İşveren örgütlerinin temsilcileri,
- Çalışan örgütlerinin temsilcileri,
- İşgücü geliştirme kuruluşlarının temsilcileri.

Müdahalenin Hedefleri

- İşveren kuruluşlarını travma ve travmanın işgücü üzerindeki etkisi ile tanıştırmak,
- Yeniden travmatize olmayı önleyin ve hayatta kalanların iyileşme sürecini hızlandırın,
- Daha kapsayıcı ve duyarlı insan kaynakları yönetimi,
- İşgücünde travma bilinçli özenin önündeki yapısal engellerin belirlenmesi.

5.3. Rehabilitasyon / İyileştirme Fırsatları

Önceki bölümler toparlanma döneminde sosyal diyalogun önemini vurgulamaktadır. Acil durum müdahalesinden farklı olarak, iyileştirme/rehabilitasyon süreci, tüm iyileştirme çabalarının planlanması, uygulanması ve izlenmesi için işçileri, işverenleri, hükümeti ve sivil toplumu bir araya getirecek etkili iletişim fırsatlarını içermelidir. Sosyal diyalog ilkelerinin benimsenmesine özel önem verilmesi, toparlanma süreci boyunca herkes için insana yakışır iş ve çalışma yaşamında temel hak ve ilkelerin gerçekleştirilmesine elverişli kapsayıcı bir zeminde paydaşların entegrasyonunu sağlayacaktır.

Bu araştırmanın temel bulgularından biri, katılımcıların çoğunluğunun çözüm süreçlerinin bir parçası olmak için güçlü bir istek duymasıdır. Bu kişiler, depremi bizzat yaşamış olsalar bile, deprem sonrasında yardım veya koordinasyon faaliyetlerine katılarak dayanıklılık göstermektedir. Bu süreç onların aktif kalmalarına, inisiyatif almalarına ve deprem sonrasında ortaya çıkan sorunların üstesinden gelmek için kendi yetkinliklerini kullanmalarına yardımcı olmaktadır.

Ancak bu çaba genellikle bireysel olarak yürütülmekte ve hayatta kalanlar bu amaca yönelik sistematik bir yaklaşım bulamamaktadır. Bu kişiler kendi uzmanlık alanlarında son derece yetkin ve deneyimlidir. Bu kişiler, uzmanlık alanlarına ilişkin değerli içgörü ve deneyimler sunarken, dayanıklılık ve güç bulmaktadır. Depremzedelerin işgücü piyasası deneyimlerini üniversiteler, sivil toplum ve kamuoyu da dahil olmak üzere daha geniş bir kitleyle paylaşabilecekleri bir ortam yaratılmasını savunuyoruz. Bu girişim sadece depremzedelerin rehabilitasyon süreçlerine yardımcı olmakla kalmayacak, aynı zamanda deprem bağlamına yabancı olabilecek uzmanlar için de yaratıcı bir ortam yaratacaktır.

5.3.1. Birlikten Kuvvet Doğar: Depremden kurtulanların işgücüne entegrasyonu için yollar inşa etmek

Bu öneri, işgücü piyasaları yönetişimi alanında aktif olarak çalışan paydaşlar ile depremzedeleri ve afetler ve etkilerine odaklanan akademisyenleri bir araya getirmeyi amaçlayan iki günlük bir çalıştay olarak planlanabilir. Bu çalıştayın temel amacı, depremde kurtulanların deneyimlerini doğrudan uzmanlara aktarmak ve böylece depremde kurtulanlara karşılaştıkları sorunların çözümünün bir parçası oldukları hissini vermektir. Bu sadece hayatta kalanların dayanıklılığını artırmakla kalmayacak, aynı zamanda uzmanların sahadan ilk elden bilgi edinmelerini sağlayacaktır. İkincil bir hedef de, tüm paydaşları bir araya getirerek söz konusu meseleye ilişkin yenilikçi fikirler üretmelerini sağlamaktır. Ayrıca, bu büyüklükte bir çalıştay, aradan bir yıldan fazla bir süre geçtikten sonra kamuoyunun ve politika yapımcıların dikkatini depremin etkilerine tekrar çekecektir.

Hedef Grup

- Depremde kurtulanlar
- Afetler üzerine çalışan akademisyenler
- Sivil toplum kuruluşları
- Emek örgütleri
- Politika yapımcılar ve hükümet yetkilileri

Atölye çalışmasının hedefleri

- Depremde Kurtulanların Deneyimlerinin Uzmanlara Aktarılması
- Tüm paydaşlarla birlikte çözümler geliştirmek
- Depremde kurtulanların deneyimlerini yeniden tanıtmak

5.3.2. İstihdam Süreci

Barınma, eğitim ve sağlık imkânları, depremzedelerin yeni bir şehre yerleşme veya memleketlerine dönme kararlarını doğrudan etkileyen daha öncelikli konular olsa da depremzedelerin genel entegrasyonu için benzersiz bir fırsat sunan şey istihdamdır. Çoğu durumda bu, kent sakinleriyle kurulan ilk sosyal etkileşimdir ve entegrasyonun geri kalanını şekillendirecektir. Bu nedenle, depremzedelerin istihdam politikaları dikkatle ele alınmalıdır. Depremzedeleri işe aldığını iddia eden çok sayıda online ilan bulunmaktadır. Bulgularımız, bu ilanların çoğu zaman sıkı bir denetimden geçmediğini ve kurumsal şirketler tarafından bir halkla ilişkiler stratejisi olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu konu, kendilerine kötü davranıldığını düşünen depremzedeler için bir fay hattı oluşturmaktadır. Hayatta kalanların çoğu için istihdam fırsatları yeniden yerleşim süreçlerinde önemli bir dönüm noktasıdır ve kötü muameleye maruz kalmak sosyal ve işgücü piyasasına entegrasyonlarını engellemektedir. Bu nedenle, hayatta kalanların işgücü piyasasında sıkıntı yaşamamaları için bu politikanın İŞKUR tarafından dikkatli bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini savunuyoruz.

Depremzedelerin rehabilitasyonu ve istihdam arasındaki ilişkiyle ilgili ikinci bir konu, depremde etkilenen bölgede ihtiyaç duyulan hizmetler için istihdam yaratma çabalarına odaklanmak ve depremzedelerin becerilerini memleketlerindeki bu işlerle ilişkilendirmektir. Analizimiz, üniversite mezunu profesyonellerin bunu dolaylı bir başa çıkma stratejisi olarak gördüğünü göstermektedir. Bu strateji, hayatta kalanların duygusal olarak bağlı oldukları yerde çalışmalarına ve kendi refahlarını sağlamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda aynı yıkıcı deneyimi yaşamış ve başkalarının deneyimleriyle ilişki kurabilecek profesyonellerdir. Özellikle genç mezunların psikoloji, sosyal hizmet, psikolojik rehberlik ve danışmanlık gibi alanlara yönlendirilmesi, onlara şehirlerini yeniden inşa etme ve dayanışmayı geliştirme fırsatı verecektir.

Ayrıca, eski küçük girişimcileri işveren ya da işçi olarak işgücü piyasasına yeniden entegre etmek için çeşitli stratejilere ihtiyaç vardır. Bu kişilere, "işçi" pozisyonlarına hazır ve alışkın olan eski ücretli işçilerle aynı muamele yapılmamalıdır. Önceki niteliklerini işgücü piyasasına aktarmak için özel beceri ve istihdam edilebilirlik programlarına ihtiyaçları vardır. Yeniden beceri kazandırma programları ve girişimcilik programlarının bu açıdan dikkatle tasarlanması ve uygulanması

gerekecektir. Bu kişilerin tanımlanması, profillerinin çıkarılması da kamu otoritesi için bir başka eylem alanıdır.

Son olarak, önceki bölümlerde ayrıntılı olarak tartışıldığı üzere, küçük ve orta ölçekli işletmeler yerel işgücü talebinin canlandırılmasında ve yerel işgücü piyasalarının toparlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Bulgularımız, deprem bölgesindeki bu işletmelerin sadece ekonomik faaliyetler üzerinde kritik bir rol oynamadıklarını, aynı zamanda hem işçiler hem de işverenler için bir dayanışma aracı olarak işlev gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu işletmelerin deprem sonrasında karşılaştıkları en önemli sorun üretken sermaye ve insan sermayesi kaybıdır. İnsan sermayesi çoğu mağdur için yerine konması zor bir şey olsa da, hükümet küçük aile işletmesi sahiplerinin üretken sermaye gereksinimlerini teşvik edecek politikalar geliştirebilir. Bu konuda çeşitli fırsatlar bulunmakla birlikte, bu seçenekler hayatta kalanlar tarafından yetersiz olarak algılanmaktadır. Özellikle sermaye kaynaklarına erişim ve bürokratik zorluklar katılımcılar tarafından en önemli zorluklar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, yerel pazardaki mevcut koşulların tespit edilmesinin kritik önem taşıdığını savunuyoruz. Öncelikle, yerel işletmelerin mevcut durumlarının değerlendirilmesi ve afet koşulları nedeniyle faaliyet göstermeyen ve kalıcı olarak kapatılan işletmelerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu sayede, politika yapıcılarının söz konusu bağlamda hedeflenen kitleyi daha iyi anlaması mümkün olacaktır. İkinci olarak, afet sonrasında toparlanan işletmelerin desteklenmesi hayati önem taşımaktadır. Bu anlamda kurtarılmış işletmeler, afet öncesi koşullara dönme kapasitesini ifade eder. Öncelikle bu grubun desteklenmesi piyasadaki konumlarını güçlendirecek ve kendi sektörlerinde daha fazla iş fırsatı yaratmalarını sağlayacaktır. En etkili müdahale, sosyal güvenlik giderlerinin azaltılması gibi teşvikler vermek yerine finansal sermayeye erişimlerini arttırmaktır. Yerel işletmeleri desteklemek, yeni iş fırsatlarını teşvik etmenin ilk ve en önemli yoludur ve aynı zamanda başka şehirlere taşınan afetzedelerin geri dönüş olasılığını da artırır.

6. Kaynakça

- Allen, W. D. (2000). Sosyal ağlar ve serbest meslek. *The Journal of socio-economics*, 29(5), 487-501.
- Amuedo-Dorantes, C., & Mundra, K. (2007). Sosyal ağlar ve Meksikalı göçmenlerin kazançları üzerindeki etkileri. *Demography*, 44(4), 849-863.
- Aysa-Lastra, M. (2011). Ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin kentsel işgücü piyasalarına entegrasyonu: Soacha, Kolombiya'daki IDP nüfusu üzerine bir vaka çalışması. *Journal of refugee studies*, 24(2), 277-303.
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B. (2014). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*. Londra:Routledge
- Choitz, V., & Wagner, S. (2021). İş gücüne travma bilgili bir yaklaşım. *Ulusal İşgücü Çözümleri Fonu*.
- Di Pietro, G., & Mora, T. (2015). L'Aquila depreminin işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkisi. *Çevre ve Planlama C: Government and Policy*, 33(2), 239-255.
- Dun, O., & Gemenne, F. (2008). 'Çevresel göçü' tanımlamak. *Forced Migration Review*, 31: 10-11.
- Erickson, C. L., & Jacoby, S. M. (2003). İşveren ağlarının işyeri inovasyonu ve eğitimi üzerindeki etkisi. *Ilr Review*, 56(2), 203-223.
- Esping-Andersen, G. (1990). *Refah kapitalizminin üç dünyası*. Princeton Üniversitesi Yayınları.
- Fong, E., & Ooka, E. (2002). Etnik ekonomiye katılmanın sosyal sonuçları. *International Migration Review*, 36(1), 125-146.
- Fussell, E., Sastry, N., & VanLandingham, M. (2010). Irk, sosyoekonomik statü ve Katrina Kasırgası'ndan sonra New Orleans'a geri dönüş göçü. *Population and environment*, 31, 20-42.
- Hollema, S., Pahari, K., Regmi, P., & Adhikari, J. (2008) Hindistan'a geçiş: Nepal'de kriz zamanlarında bir başa çıkma stratejisi olarak göç. *Dünya Gıda Programı, Nepal Kalkınma Araştırma Enstitüsü*.
- Ganzel, B., Casey, B. J., Glover, G., Voss, H. U., & Temple, E. (2007). 11 Eylül sonrası: travmanın yoğunluğu ve tekrarının sonuç üzerindeki etkisi. *Emotion*, 7(2), 227.

- Green, G., Tigges, L., & Diaz, D. (1999). Atlanta, Boston ve Los Angeles'ta iş arama stratejilerinde ırksal ve etnik farklılıklar, *Social Science Quarterly*, (80): 263-278.
- Ivlevs, A., & Veliziotis, M. (2018). Çatışmanın ötesinde: Post-sosyalist ülkelerde ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin uzun vadeli işgücü piyasasına entegrasyonu. *Journal of Vocational Behavior*, 105, 131-146.
- Kabir, E., Kumar, P., Kumar, S., Adelodun, A. A., & Kim, K. H. (2018). Güneş enerjisi: Potansiyel ve gelecek beklentileri. *Yenilenebilir ve Sürdürülebilir Enerji İncelemeleri*, 82, 894-900.
- Kuitenbrouwer, M. (2003). Sömürgecilik ve insan hakları: Indonesia and Netherlands in comparative perspective, *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 21(2): 203-224.
- Li, Y. (2023). Doğal Afet Kırsal İşgücü Göçünü Etkiler mi? Çin'deki Wenchuan Depreminden Kanıtlar. *Ekonomik Analiz ve Politika*
- Lin, N., & Erickson, B. (Eds.). (2008). *Sosyal sermaye: Uluslararası bir araştırma programı*. OUP Oxford.
- Lu, Y., Ruan, D., & Lai, G. (2013). Sosyal sermaye ve kentsel Çin'deki göçmenlerin ekonomik entegrasyonu. *Social networks*, 35(3), 357-369.
- Lubbers, M. J., Molina, J. L., & McCarty, C. (2007). Kişisel ağlar ve etnik kimlikler: İspanya'daki göçmenler örneği. *International sociology*, 22(6), 721-741.
- McCracken, G. (1988). *Uzun görüşme*. Sage Yayınları.
- Mingqi, X., Rădulescu, V. D., & Zhang, B. (2019). Kritik Trudinger-Moser doğrusal olmayanlığı ile kesirli Kirchhoff problemleri. *Calculus of Variations and Partial Differential Equations*, 58, 1-27.
- Overstreet, R.E., Hall, D., & Kelly Rainer, R. (2011), Research in humanitarian logistics, *Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management*, (1):2, 114-131.
- Özüdoğru, B. (2024). Depremin İlk Yılıni Geride Bırakırken. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, Şubat 2024.
- Kozu, S., & Gibson, A. (2021). Doğal Afetin Psikolojik Etkileri: Farklı Afet Aşamalarında Travmatik Olaylar ve Kayıplar. İçinde: Cherry, K.E., Gibson, A. (eds) *The Intersection of Trauma and Disaster Behavioral Health*. Springer
- Redfield, R., Linton, R., & Herskovits, M. J. (1936). Kültürleşme çalışması için memorandum. *American anthropologist*, 38(1), 149-152.

- Rojo-Mendoza, F., Jara-Rojas, T., & Frick-Raggi, J. P. (2019). Las urbanizaciones cerradas en la ciudad intermedia. El caso de Tumaco (Chile), 2005-2014. *Bitácora Urbano Territorial*, 29(1), 79-90.
- Yılmaz, C., & Turan, A. H. (2023). İnsan kaynaklarında iş kazalarının nedenleri: insan faktörleri teorisi ve kaza teorisi perspektifi. *Uluslararası iş güvenliği ve ergonomi dergisi*, 29(2), 796-805.
- Türkiye Cumhuriyeti Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). Türkiye depremleri kurtarma ve yeniden yapılandırma değerlendirmesi.
<https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/Turkiye-Recovery-and-Reconstruction-Assessment.pdf>
- BMMYK (2024). Türkiye Güneydoğu Depremi Müdahale Üç Aylık İlerleme Raporu.
<https://reliefweb.int/report/turkiye/turkiye-south-east-earthquake-response-quarterly-progress-report-january-march-2024-0#:~:text=Download%20Report,PDF%20%7C%201.59%20MB>
- Yue, Z., Li, S., Jin, X., & Feldman, M. W. (2013). Çinli kırsal-kentsel göçmenlerin entegrasyonunda sosyal ağların rolü: Göçmen-yerleşik bağı perspektifi. *Urban studies*, 50(9), 1704-1723.
- Zhao, Y. (2003). İşgücü göçünde göçmen ağlarının rolü: Çin örneği. *Contemporary Economic Policy*, 21(4), 500-511.

EK A: Bilgilendirilmiş Onam Formu

GÖNÜLLÜ KATILIM (ONAY) FORMU

Bu çalışma, Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yürütülmektedir. Çalışma, 6 Şubat depremlerinden sonra ülke içinde yer değiştiren (daha önce yaşadıkları şehirden ayrılıp başka şehirlerde yeniden düzenlenen kuran ve orada yaşamaya başlayan) kişilerin istihdam alanına katılımlarına ilişkindir, daha önce yaşadıkları şehirlere geri dönmeye dair düşüncelerine, yerel ve ulusal kurumlardan beklentilerine dair görüşlerini almayı amaçlamaktadır. Bu görüşler doğrultusunda elde edilen veriler, ülke içinde yer değiştiren kişilerin yaşam ve istihdam koşullarını iyileştirmek adına planlanacak olan politika önerilerine yol gösterecektir.

Çalışmanın Amacı: Bu çalışmanın amacı, depremden sonra şehir değiştiren kişilerin çalışma ve yaşam koşullarını, istihdam alanına yeniden katılma süreçlerini ve taşındıkları yerde kalma/kalmamaya dair düşüncelerini öğrenmeyi amaçlamaktadır.

Takip edilecek süreç: Yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda görüşmeyi kabul eden kişilerle yüz yüze görüşmeler yapılacaktır. Bu görüşmelerde kişilerin çalışma/istihdam alanına dair süreçlere, depremin öncesi ve sonrasındaki yaşam deneyimlerine, yerel ve ulusal birimlerden beklentilerine dair sorular sorulacaktır. Görüşmeler esnasında daha sonra yazıya döküp analiz edebilmek adına ses kayıtları alınacaktır. Ancak bu ses kayıtları yalnızca araştırmacılar tarafından dinlenecek ve yazıya dökülürken tüm katılımcılara birer rumuz verilerek anonim olarak saklanacaktır. Görüşmelerimiz esnasında hiçbir şekilde görüntü kaydı alınmayacaktır.

Rahatsızlıklar ve Riskler: Görüşmeler esnasında depreme dair anıları hatırlamak ve bu süreçler hakkında konuşmak kişilere duygusal olarak zorluk yaşatabilir. Ancak bu süreçler hakkında konuşmak ve kişilerin kendi deneyimlerini ifade etmeleri diğer yandan onlar için rahatlatıcı da olabilmektedir. Bu anlamda katılımcılar ne zaman rahatsız hissedерlerse devam etmeme özgürlüğüne sahiptirler. Görüşmeyi yarıda bırakabilir, verilerinin kullanılmamasını talep edebilirler. Depreme dair anıları ve duyguları konusunda zorluk yaşamaya devam eden katılımcılar, talep ettikleri ve gerekli görüldüğü takdirde, Türk Psikologlar Derneği'nin ücretsiz psiko-sosyal yardım ünitesine yönlendirilecektir.

Kazanımlar: Katılımcılar bu araştırmaya katılarak yerel ve ulusal otoritelere sürece dair geri bildirim verme ve gelecekte (ihtiyaçlara yönelik olarak) geliştirilmesi planlanan sosyal politikalara

katkı sunma imkanına sahip olacaklardır. Bu çalışmaya katılım doğrudan bir fayda sağlanamayabilir, ancak araştırmaya katılım bölgedeki ekonominin gelişimine ve bölgenizdeki depremlerin iş yapıları üzerindeki etkisini ortaya çıkarmamıza yardımcı olacaktır.

Süre: Görüşmelerin süresi katılımcının bu süreyi nasıl kullanmak istediğine bağlı olarak değişecektir. Bir üst sınır olmamakla birlikte bu gibi görüşmeler ortalama 60-90 dakika sürmektedir. Katılımcının durumuna göre daha kısa veya daha uzun bir görüşme de olabilir.

Gizlilik Bildirimi: Uluslararası Çalışma Örgütü ve görüşmeleri yapan araştırmacılar dışında hiç kimse kişisel bilgilerinizi bilmeyecektir. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında şifreli bir dosyada, isimler anonimleştirilerek depolanacaktır. Bu veriler 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'nda belirtilen süreler boyunca saklanacak ve sonrasında imha edilecektir. Elde edilen bilgilerin veri sorumlusu ILO Türkiye Ofisi olup 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında ele alınacak ve diğer kurum/kuruluşlar ile paylaşılmayacaktır.

Soru Sorma Hakkı: Bu araştırma hakkında, katılımın öncesinde veya sonrasında aşağıda belirtilen iletişim adreslerine ulaşarak soru sorabilir, bilgi talep edebilirsiniz. Proje yürütücüsü ve ekipteki diğer araştırmacılar sorularınıza cevap verecektir.

Gönüllü Katılım: Bu araştırmaya katılımınız tamamen gönüllüdür. Görüşme süresince herhangi bir noktada katılmayı reddetme veya çekilme hakkınız bulunmaktadır.

Yukarıdaki şartları okudum. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Adı-Soyadı: _____

İmza: _____

Yukarıda verilen bilgileri okudum. Bu çalışmada yer alan almamla ilgili sorular sorma ve talep ettiğim ek bilgileri alma fırsatım oldu. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak onaylıyorum.

1-Evet

2-Hayır

Katılımcı olarak haklarınızla ilgili her türlü sorunuz için lütfen iletişime geçiniz:

Araştırmacıların isim, eposta ve telefonları

EK B: Derinlemesine Mülakat Soruları

Biraz kendinizden bahseder misiniz? (Yaş, eğitim, cinsiyet ve hane halkı bilgileri için yönergeler verin)

Yaşadığınız şehirde hayatınız nasıldı? Depremden sonra yaşadıklarınızı nasıl anlatırsınız? Başka bir şehre göç etmeye nasıl karar verdiniz?

- Görüşmeci için yönlendirmeler: Şunlar hakkında bilgi almaya çalışın...
- Acil durum barınağı
- İlk Barınak
- Son Barınak
- Hasarlı bir ev, ekonomik fırsatların olmaması, eğitime erişimin olmaması, ikincil afet, yakın akraba kaybı gibi birincil faktörler.

Depremden sonra duygusal ve psikolojik durumunuz nasıldı? Nasıl hissettiğiniz hakkında konuşmak ister misiniz? Ne düşündünüz? Lütfen bana deneyimlerinizden bahsedin.

- Bu sorunlarla nasıl başa çıkıyorsunuz?
- Destek aldınız mı?

Başka bir şehre taşınmaya nasıl karar verdiniz?

- Peki ya arkadaşlarınız ya da aile üyeleriniz? Kararınızı etkilediler mi? (Görüşmeci için yönlendirmeler: Görüşme sırasında olumlu veya olumsuz etkileri açın).
- Göç ettiğiniz şehirde tanıdıklarınız var mı?

Bu ağlar yerleşiminizi olumlu ya da olumsuz etkiledi mi? (Konaklama, iş arama vb.)

- Göç ettiğiniz şehirde tanıdıklarınız var mı?
- Bu ağlar yerleşiminizi olumlu ya da olumsuz etkiledi mi? (Konaklama, iş arama vb.)

Taşınma sonrası nasıl geçti? Bana ne tür durumlarda yeni çevreye uyum sağladığınızı veya sağlayamadığınızı hissettiğinizi söyleyebilir misiniz?

- Mülakatı yapan kişi için ipuçları: Aşağıdaki sorulara yanıt almaya çalışın ancak bunları çok doğrudan sormamaya da çalışın.
- Yeni yere, işe ve topluma uyum sürecinde neler yaşadınız?)

- Ne tür destek mekanizmaları deneyimlediniz?
- Sosyal ağlarınız sizi nasıl destekledi?
- Devletten, yerel yönetimlerden, vakıflardan, yardım kuruluşlarından vb. ne kadar yardım aldınız?
- Yerel veya ulusal makamlardan daha fazla yardıma ihtiyacınız oldu mu/oluyor mu?

Bana yeni bir şehirde iş arama sürecinizden bahsedebilir misiniz?

- Görüşmeci için yönlendirmeler: Aşağıdaki sorulara yanıt almaya çalışın.
- Depremden önceki işiniz?
- Sektöre özgü hikâye
- Formel-enformel istihdam durumu
- Yeniden yerleşim sürecinde karşılaşılan zorluklar
- İş bulmanıza yardımcı olan herhangi bir kişi veya kurum var mı?
- Ayrıldığınız şehir ile taşındığınız şehrin iş olanakları açısından karşılaştırılması (hangi şehir daha fazla alan ve fırsat sağladı).
- Şu anda bulunduğunuz şehirde iş olanaklarınızı artıracak eğitim programlarına katıldınız mı?
- (Hayır ise), eğitim ve beceri geliştirme açısından yerel-ulusal yetkililerden herhangi bir beklentileri olup olmadığını veya hala olup olmadığını anlamaya çalışın.

Şu anki işiniz hakkında konuşalım. Kendinizi bu işte nasıl görüyorsunuz?

- Görüşmeci için yönlendirmeler: Aşağıdaki konulara ilişkin yanıtlar almaya çalışın.
- İş tatmini
- Maaş, çalışma koşulları, sosyal güvenlik, iş güvencesi
- Şu anda çalışmakta olduğunuz işteki en büyük sorunun ne olduğunu düşünüyorsunuz? (Ekonomik, yönetsel, kişisel, sosyal, psikolojik).
- Bu sorunlarla hangi yollarla başa çıkıyorsunuz?
- Herhangi bir çözüm fikriniz var mı (uygulayamasanız bile)?

Memleketinize geri dönmeyi hiç düşündünüz mü? Bu olasılığı düşündüğünüzde aklınıza ne geliyor?

- Görüşmeci için yönlendirmeler: Aşağıdaki sorulara cevap almaya çalışın.
- (Neden?
- Eğitim, sosyal çevre, fiziksel sorunlar, güvenlik, çevresel sorunlar, barınma sorunları, ekonomik faktörler ve psikolojik faktörlerin bu karar veya umut üzerindeki rolü.
- Şimdi deprem sonrası göç, yeni bir yere yerleşme ve iş bulma sürecinizi düşünün lütfen... Bu yolculukta en çok hangi kurum ya da kişinin desteğinden memnun kaldınız? Siz onların yerinde olsaydınız ne yapardınız?
- Sihirli bir küreniz olsa ve geleceğe baksanız, 5 yıl sonra siz nerede, ne iş yaparken görüyorsunuz? Bana hayallerinizden ve beklentilerinizden bahsedin.

EK C: Odak Grup Görüşmesi Soruları

1. Önce sizleri tanıyalım. Örneğin...
 - a. Kaç yaşındasınız?
 - b. Evli misiniz? Çocuğunuz var mı?
 - c. Hangi şehirden geldiniz?
 - d. Deprem öncesi neler yaptınız?
 - e. Ne zamandır buradasınız?
2. Depremden sonra Adana'ya/Ankara'ya gelmeye, buraya yerleşmeye nasıl karar verdiniz?
 - a. Bahsetmeye başlarsa deprem sırası ve hemen sonrasında neler olduğuna dair bir soru ile devam edilebilir.
3. Yerleşmeye karar verme sürecinizde kimler ve neler etkili oldu?
 - a. Adana/Ankara'da tanıdıklar var mıydı?
 - b. Sağlık ve tedavi süreçleri bu kararı nasıl etkiledi?
 - c. Tanıdıklar ne ölçüde etkili ve yardımcı oldular?
4. (İstihdam süreçleri) Buraya geldikten sonra iş arama süreçlerinizden biraz bahseder misiniz?
 - a. Şu an nerede hangi pozisyonda çalışıyorsunuz?
 - b. İşinizi nasıl/hangi kanallar ile buldunuz?
 - c. Bir kurum veya tanıdık yönlendirmesi oldu mu?
 - d. Kaç yere, nerelere başvurduunuz?
 - e. Nasıl dönütler aldınız veya almadınız?
5. Burada yaşamaya alışabildiniz mi? Sürecinizden biraz bahseder misiniz?
 - a. Adana/Ankara ile geldiğiniz şehri iş olanakları açısından karşılaştırabilir misiniz?
 - b. Buradaki iş olanaklarınızı artırmak adına neler yapıyorsunuz, ne gibi yollara başvuruyorsunuz?
 - c. (Varsa) Şu an çalıştığınız yerde karşılaştığınız sorunlardan biraz bahsedebilir misiniz?

- d. Bu problemler için sizin çözüm önerileriniz ne olurdu?
- e. İşverenlerinizin depremi yaşama deneyiminize dair hassasiyet gözettikleri oldu mu/oluyor mu?
- f. Olumlu deneyimleriniz nelerdir?

Birleşik Krallık
Büyükelçiliği
Ankara